

Наша СЛОВА

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 4 (1155) 22 СТУДЗЕНЯ 2014 г.

Элітны рух за мову ў Менску

13 студзеня стартвалі абноўленыя курсы "Мова ці кава". Курсы падзяліліся на дзве плыні. Адна засталася на старым месцы ў "Галерэі Ё" і мае зараз назву "Мова нанова". Другая ж, пад кіраўніцтвам Кацярыны Кібальчыч, аднавіла сваю дзейнасць ў творчай прасторы "Цэх".

У "Цэху" вядоўцаў было некалькі: літаратарка Валярына Кустава, вядоўцы "Белсату" Франак Вячорка ды Алесь Залеўскі, літаратар і музыка Уладзь Лянкевіч ды рэжысёр Васіль Дранько-Майсюк, які сваёй харызмай і энергіяй запальваў усіх.

"Цэх" значна большы

за "Галерэю Ё", аднак месца ўсім, хто прыйшоў на першы занятак, не хапіла. Сабралася больш за сотню людзей.

Арганізатары новых

курсаў з назвай "Мова нанова" Глеб Лабадзенка і Алесь Літвіноўская таксама не чакалі такога аншлагу і раздрукавалі ўсяго 150 папер з моўнымі заданнямі. Між тым, па самых сціпрых падліках, у "Галерэі Ё" сабралася больш за 300 чалавек.

Таму слухачы заняткі было не надта камфортна: у зале было задушна, больш за палову прысутных слухалі вядоўцаў стоячы.

Старшыня ТБМ Алег Трусаў пажадаў поспеху абоім курсам і выказаў спадзяванне, што ў наступны год такія курсы будуць у кожным з дзевяці раёнаў Менска.

Наш кар.

210 гадоў з дня нараджэння Антона Адынца

Антон (Антоні) Эдвард Адынец (25 студзеня 1804, в. Гейстуну Ашмянскага пав. Віленскай губ., цяпер Ашмянскі раён Гарадзенскай вол. - 15 студзеня 1885, Варшава; Псеўданім: Inocenty Staszkiewicz) - беларускі паэт, перакладчык, мемуарыст, выдавец. Пісаў на польскай мове.

Нарадзіўся ў сям'і Тадэвуша Адынца і Тэрэзы з Гнатойскіх. Скончыў Барунскую базэльянскую школу ў 1820 і Віленскі ўніверсітэт у 1823 (магістр права). Ва ўніверсітэце стаў сябрам таварыства філарэтаў, якому прысвяціў "Песню філарэтаў" (пазней Ф. Багушэвіч зрабіў перапрачку гэтага твора пад назвай "Песня"). Сябраваў з А. Міцкевічам, Я. Чачотам, Т. Занам, І. Дамейкам, І. Ходзькам, І. Лялевелем. Пабачыўшы паэтычныя здольнасці Адынца, Чачот узяў яго пад сваю апеку, за гэта сябры

празвалі Чачота Ментарам, а Адынца - Тэлемакам (паводле грэчаскай міфалогіі, Ментар быў выхавальнікам Тэлемака). Па справе Таварыства быў зняволены ў лістападзе 1823 - лютым 1824. У 1829-1837 вандраваў па Заходняй Еўропе, часам спадарожнічаў А. Міцкевічу. Падчас паўстання 1830-1831 гадоў знаходзіўся сярод дзісенскіх паўстанцаў. Справа супраць А. Адынца была спынена расійскімі ўладамі ў 1834 годзе. У 1837 вярнуўся ў Гейстуну, а з 1838 жыў у Вільні. У 1829 быў рэдактарам альманаха "Melitele", а ў 1841-1859 газеты на рускай і польскай мовах "Kurjer Wilenski" ("Віленскі вестнік"). Паступова погляды Адынца сталі больш кансерватыўнымі. У прыватнасці, у 1858 ён удзельнічаў у вы-

данны "Віленскага альбома" у гонар Аляксандра II. З 1866 жыў у Варшаве. Ёсць звесткі, што ў 1884, калі разам з Дамейкам Адынец наведаў Беларусь, сустрэкаўся ў Крошчыне з П. Багрымам. У сваёй творчасці часта выкарыстоўваў сюжэты з гісторыі Беларусі, перакладаў сусветную класіку.

Вікіпедыя.

90 гадоў з дня нараджэння Віктара Мартынава

Беларускі лінгвіст Віктар Уладзіміравіч Мартынаў нарадзіўся 25 студзеня 1924 г. ў г. Адэса. Доктар філалагічных навук (1969), прафесар (1971). Занесены ў "Кнігу гонару" ЗША (1989). Заслужаны дзеяч навукі БССР (1990). Стаў чалавекам года і атрымаў узнагароду 20 стагоддзя Брытанскага біяграфічнага цэнтру ў Кембрыджы (1993). У 1948 г. скончыў Адэскі ўніверсітэт, у 1951 - аспірантуру па славістыцы пры Львоўскім ўніверсітэце. У 1952-60 гг. - загадчык кафедры замежных моў Адэскага ўніверсітэта, з 1960 г. - у Інстытуце мовазнаўства АН Беларусі (у 1962-90 гг. - загадчык аддзела агульнага і славянскага мовазнаўства).

В.У. Мартынаў апублікаваў больш за 250 артыкулаў і 12 манаграфій (3 у суаўтарстве). Вучоны даследуе тры актуальныя праблемы. Першая датычыць беларусістыкі. З 1969 г. Мартынаў - рэдактар і суаўтар шматтомнага "Этымалагічнага слоўніка беларускай мовы" (т. 1-7, 1978-91). Слоўнік адлюстроўвае моўныя сувязі беларускага народа з іншымі славянскімі і неславянскімі народамі на розных этапах гістарычнага развіцця. Матэрыялы трох кандыдацкіх дысертацый па дыялектнай лексікаграфіі, якія падрыхтаваны пад навуковым кіраўніцтвам В. У. Мартынава, абагульнены ў калектыўнай манаграфіі "Лексіка Палесся ў навуцы БССР" (1990). Стаў чалавекам года і атрымаў узнагароду 20 стагоддзя Брытанскага біяграфічнага цэнтру ў Кембрыджы (1993). У 1948 г. скончыў Адэскі ўніверсітэт, у 1951 - аспірантуру па славістыцы пры Львоўскім ўніверсітэце. У 1952-60 гг. - загадчык кафедры замежных моў Адэскага ўніверсітэта, з 1960 г. - у Інстытуце мовазнаўства АН Беларусі (у 1962-90 гг. - загадчык аддзела агульнага і славянскага мовазнаўства).

скае лексічнае ўзаемадзеянне найстаражытнейшай пары: (Да праблемы прападзімы славян) (1963) і "Мова ў прасторы і часе: Да праблемы плагатэгенеза славян" (1983), у шэрагу артыкулаў, у дакладах на Міжнародных з'ездах славістаў у Сафіі, Варшаве, Заграбе - Любляне, Кіеве, Браціславе даследчыкі выкарыстоўваў сучасныя структурна-тыпалагічныя метады ў кампаратывістыцы і багаты фактычны матэрыял славянскіх, германскіх, балтыйскіх, італійскіх і іншых моў. Трэці кірунак даследаванняў мае агульнамовазнаўчы і прыкладны характар. Абапіраючыся на ўзаемасувязі лінгвістыкі з кібернетыкай і семіётыкай, В. У. Мартынаў стварыў варыянт інфармацыйнай мовы. У сваёй манаграфіі "Семіялагічныя асновы інфарматыкі" (1974) ён сцвярджаў, што падобныя задачы можа выканаць універсальны семантычны код (УСК). Вучоны распрацоўваў новыя, усё больш дасканальны варыянты УСК - у манаграфіях "Універсальны семантычны код: (Граматыка. Слоўнік. Тэксты)" (1977), "Універсальны семантычны код: УСК-3" (1984) і інш.

В. Л. Вярэніч.

Новае выданне ТБМ

Таварыства беларускай мовы сумесна з Амбуладай Швецыі ў Рэспубліцы Беларусь і Шведскім Інстытутам распрацавала "Беларуска-шведскі/Шведска-беларускі размоўнік".

Хутка азнаёміцца з выданнем можна будзе ў офісе ТБМ (вул. Румянцава, 13).

ISSN 2073-7033

Справаздача старшыні ГА "ТБМ імя Ф. Скарыны" Алега Трусава аб дзеясці арганізацыі за 2013 год

Шаноўныя спадарыні і спадары!

Мінулы год прайшоў для сяброў ТБМ у цяжкай і штодзённай, але плённай працы на карысць Беларускай мовы.

У сваім дакладзе я спынюся на асобных фактах нашай дзейнасці ў 2012 г., бо ў асноўным уся наша дзейнасць асвятлялася на старонках газеты "Наша слова", а таксама на нашым партале.

Гэты год быў для нас годам цяжкай, але стваральнай працы як у Менску, так і ў рэгіёнах нашай краіны. Найбольш актыўна працавалі рэгіянальныя актывісты Магілёва, Віцебска, Гародні, Ліды, Полацка, Наваполацка, Баранавічаў, Гомеля, Пружанаў, Валожына, Асіповічаў, Фрунзенскага і Ленінскага раёнаў горада Менска, мястэчка Падсвілле Глыбоцкага р-на, Шаркаўшчыны, Івянца і іншых. У нашы шэрагі актыўна ўступала моладзь, асабліва ў Менску. Пра нашу дзейнасць рэгулярна пісалі "Наша слова", "Новы час", "Наша ніва", "Народная воля", "Звязда", ЛіМ, "Камсамольскай праўда ў Беларусі", "Краязнаўчая газета" і іншыя сродкі масавай інфармацыі. Дзейнасць ТБМ таксама асвятляюць тэлеканал Белсат, радыё "Свабода", радыё "Рацыя", партал tut.by і іншыя.

Дзякуючы намаганням маладых супрацоўнікаў БТ, працягвае выходзіць у эфір рэгулярная перадача, прысвечаная гісторыі беларускіх слоў і выразіў (выходзіць штосераду і пятніцу на АНТ). Беларуска мовы паступова вяртаецца ў выпускі навінаў, асабліва на мясцовым БТ. Быў створаны новы дзяржаўны канал "БТ-3", дзе беларуская мова актыўна прысутнічае. 17 лістапада на незалежным тэлеканале "Белсат" прайшоў 100-ты выпуск лінгвістычнай праграмы "Моўнік", заснаваны з ініцыятывы ТБМ.

Сябры ТБМ у розных рэгіёнах Беларусі і за яе межамі прынялі актыўны ўдзел у 6-й Агульнанацыянальнай дыктоўцы, прысвечанай юбілею Кірылы Тураўскага, паўстання Каліноўскага, Максіма Гарэцкага. У акцыі ўзялі ўдзел прадстаўнікі амбасадаў розных замежных краін, журналісты, навукоўцы, выкладчыкі ВУНУ, студэнты і вучні. Зараз мы актыўна рыхтуем да 7-й Агульнанацыянальнай дыктоўкі. У гэтым годзе мы прапануем падчас дыктоўкі выкарыстаць тэксты з твораў Васіля Быкава, 90-гадовы юбілей якога будзе адзначацца ў 2014 годзе.

У мінулым годзе выйшлі 8 і 9 нумары часопіса "Верасень" (галоўны рэдактар Эдуард Акулін). Нумары "Верасня" актыўна распаўсюджваюцца не толькі ў Менску, але

і ў іншых рэгіёнах нашай краіны, нават за межамі Беларусі.

Актывізавалася праца курсаў па вывучэнні беларускай мовы для розных груп населенства. Праходзілі заняткі па беларускай мове, гісторыі і літаратуры для вучняў 7-11 класаў пад кіраўніцтвам Лявона Баршчэўскага. Была арганізавана асобная група для навучання беларускай мове для дарослых, якую ўзначаліла Юля Бажок. Заняткі адбываліся два разы на месяц. З восні 2013 г. пачалі працаваць беларуска-польскія моўныя курсы пад кіраўніцтвам спадарыні Л. Бурлевіч.

У мінулым годзе актыўна працаваў клуб беларускага красамоўства "Прамова", кіраўнік - Аляксандр Давідовіч.

Разам з іншымі грамадскімі арганізацыямі ТБМ бярэ чынны ўдзел у праекце "Будзьма беларусамі". У Менску і ў іншых гарадах адбылося шмат розных мерапрыемстваў: прэзентацыі беларускіх кніг, сустрэчы з цікавымі асобамі. Сярод актыўных арганізатараў і выступоўцаў трэба адзначыць Алену Анісім і Эдуарда Акуліна. Летам 2013 г., нягледзячы на вакацыі, штогодніва праходзілі ў межах кампаніі "Будзьма!" заняткі летняй гістарычнай школы "Гісторыя на вакацыях". Паколькі гэтыя заняткі выклікалі вялікую цікаўнасць, вырашылі прадоўжыць надалей пад назвай "Гісторыя ў падзеях і малюнках (кардынатар Алена Анісім). З ініцыятывы Ірыны Краўчук і ўдзеле Алены Анісім з'явілася "Вяселле па-беларуску", калі маладыя могуць замовіць цалкам беларускамоўнае вяселле.

Найлепшымі нашымі партнёрамі ў змаганні за Беларускую мову з'яўляюцца ЗБС "Бацькаўшчына", Таварыства беларускай культуры Літвы, Саюз беларускіх пісьменнікаў, БАЖ, ТБШ, Таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры.

У мінулым годзе мы працягвалі выпускаць "Наша слова" у фармаце 8-мі палос (індэкс выдання 63865, кошт падпісцы на "Наша слова" - 5600 руб). Не глядзячы на тое, што з'яўляюцца новыя аўтары, і ёсць цікавасць да публікацыі розных матэрыялаў, сітуацыя з падпіскай жадае быць лепшай. Колькасць падпісчыкаў, на жаль, не дасягае нават тысячы чалавек, а каб газета нармальна існавала, іх павінна быць каля пяці тысяч. Тым не менш, хачу адзначыць актыўную працу па падпісцы на "Наша слова" кіраўнікоў Салігорскай і Слуцкай гарадскіх арганізацый ТБМ спадароў М. Шаравара і М. Курьльчыка. Салігорск падпісаў 71 асобнік (2-е месца па краіне пасля Менска), Слуцк - 23 асобнікі, даўней было 7. Але я вымушаны зноў

звярнуцца да прысутных. Сябры! Неабходна ўсім разам пашыраць кола падпісчыкаў. З гэтай нагоды хачу выказаць словы падзякі Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі, якая на працягу мінулага года выдзеліла каля 4 мільёнаў рублёў на падпіску раённых і школьных бібліятэк і музеяў краіны на беларускамоўныя выданні.

У нас усталяваліся добрыя кантакты з амбасадамі ЗША, Швецыі, Польшчы, Літвы, Чэхіі, Украіны, Славакіі, Італіі, Вялікабрытаніі і Германіі, а таксама АБСЕ.

Цяжкая сітуацыя паранейшаму ў беларускамоўнай адукацыі. Тым не менш, у Менску адраджэньні сваю дзейнасць Беларускі бацькоўскі камітэт і колькасць навучэнцаў у гімназіях, школах, асобных класаў і ў садках засталася стабільнай.

Найлепш працуюць у гэтым кірунку сябры ТБМ з Гарадзеншчыны, дзе ў 2013 годзе з'явілася 20 новых беларускамоўных класаў у рускамоўных школах. Тут варта адзначыць дзейнасць Лідскай гарадской арганізацыі ТБМ (кіраўнік Станіслаў Суднік). Вельмі станоўчым прыкладам з'яўляецца газета "Нашай Ніва", якая рэгулярна друкуе інфармацыю пра беларускамоўныя садкі, класы, школы і гімназіі. Мы заклікаем журналістаў салідарызавацца з бацькамі і дзецьмі, якія хочаць атрымаць беларускамоўную адукацыю, і дапамагчы ім у гэтым. Напярэдадні новага навучальнага года падаваць інфармацыю непасрэдна ад устаноў Міністэрства адукацыі, якія садкі і школы праводзяць набор у беларускамоўныя групы і класы.

Шаноўныя сябры!

Як вядома, з 1 красавіка 2013 года кошт арэнды за сядзібу ТБМ павялічыўся амаль у два разы і дасягнуў 9 млн. 801 тыс. 600 руб. у месяц. Акрамя таго, мы мусім аплачваць тэлефон, камунальныя і паштовыя паслугі, што складае, асабліва зімой, дадаткова некалькі мільёнаў рублёў. Пасля нашага звароту да грамадскаці адгукнуліся многія людзі як з Беларусі, так і з іншых краін. Дзякуючы іх дапамозе, на нашым рахунку па стане на 8 студзеня 2014 г. знаходзіцца 40 мільёнаў 91 тысяча 703 рублі.

Хочацца цёплым словам адзначыць нашых фундаатараў і ахвярадаўцаў. Сярод іх - Андрэй Міцкевіч, Павел Бараговіч з Таліна, сям'я Прыгожых з Масквы, Фелікс Шкірманкоў са Слаўгарада, Алег Лягушаў са станцыі Ясень Асіповіцкага раёна, Юлія Пухоўская, Павел Чайкоўскі, Ірына Прылішч, Тамара Лазарук, Анаголь Чачотка, Іван Кукавенка, Мікола Бамбіза, Валянціна Вяргей, Тацыяна Навасе-

льцава з Менска, Аляксандра Восіпава з Гомеля, Людвіка Таўгень з Валожына, Роза Рымар, Лілея Некраш, Зміцер Мартынчык з Гародні, Васіль Рагаўцоў з Магілёва, Антон Фурс з Паставаў, Сяргей Птушко з в. Хільчыцы Жыткавіцкага раёна, клуб "Спадчына" з в. Дварэц Дзятлаўскага раёна, сябры клуба "Прамова" з Менска, Мар'ян Місевич з м. Падсвілле Глыбоцкага раёна, сябры ТБМ з Наваполацка, Надзея Барт-Юрэвіч з Германіі і многія іншыя.

Улічваючы сённяшняю інфляцыю, Рада ТБМ прыняла рашэнне з 1 студзеня 2014 г. павялічыць памер сяброўскіх складак. Трэба адзначыць, што ў 2013 годзе большасць суполак ТБМ своечасова здала складкі, а таксама сабрала немалыя ахвяраванні.

У мінулым годзе мы распачалі праект па распаўсюду Міжнароднага сертыфіката беларускай мовы на падставе рэкамендацый еўрапейскіх грамадскіх структур. Зроблена многае. Падрыхтаваны тэставыя заданні, апісаны патрабаванні да папярэджэння кожнага ўзроўню валодання мовай. Работа будзе працягвацца і ў гэтым годзе. Дзякуючы папярэднім праектам і актыўнай дзейнасці моладзі ТБМ у папярэднія гады, напрыканцы 2013 г. выйшаў з друку "Беларуска-шведскі і шведска-беларускі размоўнік". Гэта сталася магчымым найперш праз наша ўзаемадзеянне з амбасадай Швецыі і Шведскім Інстытутам.

Сябры ТБМ годна адзначылі 150-я ўгодкі паўстання Кастуся Каліноўскага. Толькі на старонках "Нашага слова" прайшла 91 публікацыя на гэтую тэму. Сакратарыят ТБМ з дапамогай Ігара Марачкіна выдаў разнастайныя календары з партрэтамі лідара паўстання. Актыўна працавалі ў гэтым кірунку Лідская, Магілёўская, Баранавіцкая, Гарадзенская, Менская гарадскія арганізацыі, а таксама актывісты і сябры ТБМ з іншых рэгіёнаў Беларусі і замежжа.

Вось ужо пяты год кіраўнік Гарадзенскай гарадской арганізацыі прафесар Аляксей Пяткевіч з дапамогай Станіслава Судніка выдае беларускамоўны настольны перакідны краязнаўчы календар, заснаваны на матэрыяле Гарадзеншчыны.

У сённяшняй рэчаіснасці нам не абысціся без сталай амальнай прысутнасці нашай арганізацыі ў інтэрнэт-прасторы. У 2012 годзе пачаў працаваць сучасны інтэрнэт-партал ТБМ. Дзякуючы яму, мы можам своечасова размяшчаць інфармацыю пра ТБМ: яе гісторыю, структуры, дзейнасць; рабіць маніторынг стану лінгвістычных правоў грамадзян і

аператыўна рэагаваць на выпадкі іх парушэння; выходзіць на іншыя пласты грамадства, наўпрост незаангажаваныя ў дзейнасць нашай арганізацыі. За перыяд існавання партала на яго старонках пабывала звыш 25 тысяч чалавек з розных краін свету. Хачу выказаць асаблівую падзяку за стварэнне і працу партала наступным сябрам ТБМ: аўтару ідэі гэтага праекта, перакладчыку тэкстаў на англійскую мову намесніку старшыні Дзянісу Тушынскаму, адміністратарам партала Жэні Парашчанка і Юлі Бажок, рэдактару, першаму намесніку старшыні Алене Анісім.

На нашым партале прадугледжаны старонкі для найбольш актыўных рэгіянальных структур ТБМ. Многія рэгіянальныя арганізацыі ўжо скарысталіся гэтай магчымасцю. Мы запрашаем усіх астатніх далучацца да гэтай працы, каб нашыя рэгіёны былі належным чынам прадстаўлены на агульным партале арганізацыі.

Шаноўныя сябры!

У мінулым годзе нам шмат што ўдалося зрабіць, дзякуючы нястомнай працы нашых актыўных сяброў. Мы ўмацавалі свой аўтарытэт у грамадстве як найбуйнейшай грамадскай арганізацыі. Пра гэта сведчаць падзеі 2013 года, калі мы разам з грамадзянамі адстаялі ў чарговы раз беларускую лацінку ў метро, беларускамоўнае афармленне Беларускага чыгуначнага вакзала і іншыя правы прысутнасці беларускай мовы ў візуальнай прасторы нашай краіны. Мінулы год засведчыў, што цікавасць да роднай мовы і культуры ў нашым грамадстве ўзрастае. Дастаткова прыгадаць грамадскі праект "Мова ці кава?", які прыцягнуў сотні жыхароў Менска і іншых гарадоў. Хочацца выказаць вялікую падзяку выдодцам, актывістам ТБМ Алесі Літвіноўскай і Глебу Лабадзенку.

У мінулым годзе мы пачалі перарэгістрацыю наяўных сяброў ТБМ. На сённяшні дзень анкеты запоўнілі каля тысячы чалавек. Гэтую справу асабліва ў рэгіянальных структурах нам неабходна працягваць і надалей.

У 2014 годзе ТБМ адзначае свой 25-гадовы юбілей. У сувязі з гэтым мы з вамі можам выдаць летапіс арганізацыі за апошнія 5 гадоў. Рэдактар выдання ўжо прызначаны. Таму просім кіраўнікоў рэгіянальных структур падаць інфармацыю ў сакратарыят ТБМ да 1 сакавіка гэтага года пра дзейнасць сваіх арганізацый з верасня 2009 г. па студзень 2014 г.

Дзякуй за ўвагу.

Старшыня ТБМ
А. Трусаў

Памерла Валянціна Выхота

На 92-ым годзе жыцця памерла сябар ТБМ, вядомая даследчыца - германістка, аўтарка шматлікіх слоўнікаў і дапаможнікаў па вывучэнні нямецкай мовы Валянціна Адамаўна Выхота.

Прачытаўшы кнігу Пятра Васючэнікі "Піраміда Лінея", яна вырашыла паспрабаваць сябе і ў вершаскладанні.

З красавіка 2009 года да красавіка 2010 года ў Валянціны Адамаўны Выхоты выйшла аж пяць паэтычных кніжак: "Знічка з неба", "Знічка з знічкай", "Зоркапад", "Прылятаюць з неба знічкі", "Сонейка нас пеставала".

В. А. Выхота нарадзілася 5 жніўня 1922 г. і вучылася ў рускіх сярэдніх школах № 5 і № 27 г. Менска. У час Вялікай Айчыннай вайны, ведаючы добра нямецкую мову за курс сярэдняй школы, працавала на гарбарным заводзе (былы завод "Бальшавік") канторшчыцай!

За выратаванне яўрэйскай дзяўчыні Фані Разоўскай яе бацькам Адаму і Лідзіі і ёй прысуджаны тытул "Праведнікаў народаў свету".

З лістапада 1945 года сп. Валянціна працавала настаўніцай нямецкай мовы ў 13, 3, 32, 24 сярэдніх школах горада Менска. У 1954 годзе яна скончыла факультэт нямецкай мовы Менскага дзяржаўнага інстытута замежных моў. У 1960-1979 гадах Валянціна Выхота - старшы навуковы супрацоўнік навукова даследчага інстытута педагогікі Міністэрства асветы БССР.

У 1986 годзе ў Маскве паспяхова абараніла дысертцыю на здбыццё навуковай ступені кандыдата педагогічных навук - у той час ёй было 64 гады. Базаі для яе даследвання былі сельскія беларускія школы.

На працягу 21 года яна ездзіла электрычкай з Менска ў вясковыя школы Пухавіцкага раёна: у 1980-84 гадах працавала ў Дрычынскай СШ, у 1984-2001 гадах - у Караваяўскай базавай школе. Там былі спрыяльныя ўмовы для зносін з людзьмі на чыстай беларускай мове!

В. Выхота аўтар звыш 80 навуковых прац і метадычных дапаможнікаў па праблеме навучання нямецкай мове ў школах Беларусі і ўкладальніца слоўнікаў "Нямецка-беларускія моўныя паралелі", нямецка-беларускага слоўніка "Фальшывыя сябры перакладчыка". Яна аўтар фундаментальнага даследвання беларускіх і нямецкіх сувязей, якія маюць агульную крыніцу паходжання ў паэме Я. Коласа "Новая зямля" і ў творах нямецкай літаратуры.

Аляксей Шаляхоўскі.

ПРОЗВІШЧЫ БЕЛАРУСІ: ПІСЬМЕННІКАВЫЯ НАЙМЕННІ

(Працяг. Пачатак у папярэднім нумары.)

Вышыньскі (Міхась В.) - утварэнне ад тапоніма *Вышыня* з выкарыстаннем суфікса *-ск-і* (*Вышыньскі*). ФП: *высокі - высць - Вышыня - Вышыньскі*.

Вясёлы (Касьян В.) - семантычны дэрыват ад апелятыва *вясёлы* 'поўны радасці, весялосці, які выражае радасць, весялосць', прыемны на вока, не змрочны'. ФП: *вяселіца (вяселіць) - вясёлы - Вясёлы*.

Гайдук (Мікола Г.) - утварэнне з суфіксам *-ук* ад антрапоніма *Гайда* (*Гайд-ук*) з семантыкай 'нашчадак' (Гайды) або ад пазычання *гайдук* 'пехацінец' (венгерскае, пл. БелСЭ, т. 3, с. 295).

Галіна (Антось Г.) - семантычны дэрыват ад апелятыва *галіна*, які мае два значэнні: 1) тонкі адростак на ствале дрэва; 2) лінія роднасці ў радаслоўнай'. Абодва значэнні перадавалі адпаведны сэнсу гэтага пісьменніка, адарванага ад роднай зямлі, вымушанага знаходзіцца па-за межамі роднай Беларусі, малой радзімы, яго Мікалаеўшчыны, дзе жылі браты Юсіп (Юзік) і Кастусь (Якуб Колас).

Галіноўская (Ніна Г.) - мажлівае адтапанімічнае ўтварэнне ад назвы мясцовасці *Галіны* з выкарыстаннем фарманта *-оўск-ая* (*Галін-оўская*), як *Карані - Каранеўская*, *Груды - Грудоўская*. ФП: *галіна - Галіны - Галіноўская*. Або як прастыжнае ўтварэнне: *Галіна - Галіноўская*.

Галубовіч (Леанід Г.) - форма бацькаймення ад антрапоніма *Галуб* (*Голуб*) з акцэнтаваннем фарманта *-овіч* (*Галуб-овіч*). ФП: *галуб - Голуб - Галубавіч - Галубовіч*.

Гальперовіч (Навум Г.) - форма бацькаймення ад антрапоніма *Гальпер* з акцэнтаваннем фарманта *-овіч* з семантыкай 'нашчадак асобы з найменнем *Гальпер*'. ФП: *Гальпер - Гальперавіч - Гальперовіч*.

Ганчароў (Мікола Г.) - утварэнне з суфіксам прыналежнасці *-оў* ад антрапоніма *Ганчар* (*Ганчар-оў*) з семантыкай 'нашчадак (сын) асобы з найменнем *Ганчар*'. ФП: *ганчар* ('майстар у вырабе глінянага посуду') - *Ганчар* (мянушка) - *Ганчар* (прозвішча) - *Ганчароў*.

Ганчарык (Міхаіл Г.) - утварэнне з суфіксам *-ык* ад антрапоніма *Ганчар* (*Ганчарык*) з семантыкай 'нашчадак' альбо 'памочнік ганчара'. ФА: *ганчар* ('майстар вырабляць гліняны посуд') - *ганчарык - Ганчарык*. Або: *Ганчарык* - ад *ганчарык* 'памочнік ганчара'.

Гапава (Валянціна Г.) - утварэнне з прыналежным суфіксам *-ав-а* ад антрапоніма *Гап* (*Гап-ава*) з семантыкай 'нашчадак (дачка) Гапа'. ФП: *Гапа* (жан. разм. ад Агапія) - *Гап* ('муж Гапы') - *Гапава*. Або: *Гапей* (разм. *Гап*) - *Гапава*.

Гардзей (Віктар Г.) -

семантычны дэрыват ад уласнага асабовага імя *Гардзей*, кананічнага *Гордый*. Вельмі рэдкае імя набыло функцыю прозвішча.

Гардзіцкі (Аляксей Г.) - мажлівае ўтварэнне ад апелятыва *горды* 'надзелены пачуццём уласнай годнасці, павагі да сябе', 'поўны пачуцця задавальнення сабой', а таксама 'ганарысты, фанабэрысты' з выкарыстаннем суфікса прэстыжнасці *-іцкі*: *Гардзіцкі*. Або адтапанімічнае ўтварэнне: *Гордзічы - Гардзіцкі*.

Гародня (Алесь Г.) - магчымы дэрыват ад тапоніма *Гародня* (старажытнае наймення г. Гродна) або *Гародня* (найменне трох азёраў на Віцебшчыне). Адтапанімічнае паходжанне прозвішча пісьменніка пацвярджаецца яго псеўданімам *Гарадзенскі*.

Гарох (Янка Г.) - семантычны дэрыват ад апелятыва *гарох* 'расліна сямейства бабовых з насеннем у стручках, а таксама само яго круглае насенне; зерне'. ФП: *гарох* (расліна) - *Гарох* (мянушка) - *Гарох*.

Гарун (Алесь Г.) - семантычны дэрыват ад апелятыва *гарун* 'б'ядак' (слова *гарун* 'б'ядак' падаецца "Вялікім слоўнікам беларускай мовы" Ф.А. Піскунова (2012, с. 220)); утварэнне ад *гараваць* з высокапрадукцыйным суфіксам *-ун*: *гар(аваць)-ун*. Як і *піскун*, *свістун*, *маўчун* і пад. ФП: *гора - гараваць - гарун - Гарун*.

Гарэлік (Любоў Г.) - семантычны дэрыват ад апелятыва *гарэлік* 'падгарэлая бульба' (зафіксавана 'Вялікім слоўнікам беларускай мовы' Ф.А. Піскунова (2012, с. 221): *гарэлік* - утварэнне з суфіксам *-ік* ад *гарэлы* (*гарэл-ік*). І мясцовасць пісьменніцы мае назву (неафіцыйную) *Гарэлікі*, якая матывуецца дзеясловам *гарэць* і прыметнікам *гарэлы* 'пагарэлы'. ФП: *гарэць - гарэлы - гарэлік - Гарэлік*.

Гарэлікава (Таццяна Г.) - прыметнікавая форма з прыналежным суфіксам *-ав-а* і семантыкай 'нашчадак (дачка) Гарэліка'.

Гіль (Мікола Г.) - семантычны дэрыват ад *гіль* 'невялікая пеўчая птушка з атрада вераб'іных з чырвонай афарбоўкай пер'я на грудзях (у самцоў); сняг'ір'. *Гіль* - этымон сапраўднага прозвішча пісьменніка *Міколы Гілевіча* і яго брата *Ніла Гілевіча*. ФП: *гіль* (птушка) - *Гіль* (мянушка) - *Гіль*.

Глобус (Адам Г.) - семантычны дэрыват ад апелятыва *глобус* 'мадэль зямнога шара або нябеснай сістэмы, умацаваная на вертыкальнай падстаўцы". Пісьменнік, мастак, сын занага беларускага пісьменніка Вячаслава Адамчыка, змяніў і сваё імя Уладзімір на *Адам* - этымон прозвішча свайго роду.

Глушакоў (Уладзімір Г.) - дэрыват з суфіксам прыналежнасці *-оў* ад антрапоніма *Глушак* (*Глушак-оў*) з семан-

тыкай 'нашчадак': *глухі - глушак - Глушак - Глушакоў*.

Гніламёдаў (Уладзімір Г.) - дэрыват з суфіксам прыналежнасці *-аў* ад антрапоніма *Гніламёд* (*Гніламёд-аў*) з семантыкай 'нашчадак Гніламёда'. ФП: *гнілы мёд - гніламёд - Гніламёд* (мянушка, потым прозвішча) - *Гніламёдаў*.

Граніт (Пятрусь Г.) - семантычны дэрыват ад апелятыва *граніт* 'цвёрдая зярністая чорная парода з кварцу, палявога шпату і слюды'. ФП: *граніт - Граніт*.

Гроднеў (Мікола Г.) - форма прыналежнага прыметніка з суфіксам *-еў* ад антрапоніма (прозвішча) *Гродна* (*Гродн-еў*) з семантыкай 'нашчадак Гродні'. ФП: *Гродня* (тапонім, гідронім) - *Гродня* (антрапонім, прозвішча) - *Гроднеў*.

Грыневіч (Клім Г.) - форма бацькаймення ад антрапоніма *Грынь* з акцэнтаваннем фарманта *-евіч* (*Грыне-віч*) з семантыкай 'нашчадак (сын) Грыня'. ФА: *Грыгорый* (кананічнае праваслаўнае імя *Григорий*) - *Грынь - Грыневіч*. Адымёнавае прозвішча, утварэнне ад гутарковай яго формы (*Грынь*).

Грынчык (Мікола Г.) - утварэнне з суфіксам *-чык* ад антрапоніма *Грынь* з семантыкай 'нашчадак (сын) Грыня'. ФП: *Грыгор - Грынь - Грынчык*.

Грышановіч (Валерый Г.) - форма бацькаймення ад антрапоніма (прозвішча) *Грышан* з акцэнтаваннем суфікса *-овіч* (*Грышан-овіч*) з семантыкай 'нашчадак (сын) Грышана'. ФП: *Грыгорый - Грыша - Грышан - Грышанавіч - Грышановіч*.

Грышкевіч (Францішак Г.) - форма бацькаймення ад антрапоніма *Грышка* з акцэнтаваннем суфікса *-евіч* (*Грышке-віч*). ФП: *Грыгорый - Грыша - Грышан - Грышанавіч - Грышкевіч*.

Гурывовіч (Адам Г.) - форма бацькаймення ад антрапоніма *Гурын* з акцэнтаваннем суфікса *-овіч* (*Гурын-овіч*) з семантыкай 'нашчадак (сын) Гурына'. ФА: *Гурий - Гур - Гурын - Гурывавіч - Гурывовіч*. Адымёнавае прозвішча, узнікла ад гутарковай формы *Гур* кананічнага імя *Гурий* (< *Гурий*).

Гурэвіч (Эсфір Г.) - форма бацькаймення ад антрапоніма *Гур* з акцэнтаваннем суфікса *-эвіч* (*Гур-эвіч*). ФП: *Гур* (< *Гурий*) - *Гурэвіч - Гурэвіч*.

Дабравольскі (Уладзімір Д.) - мажлівы дэрыват ад тапоніма *Дабраволя* з выкарыстаннем суфікса *-ск-і*: *Дабравольскі*. ФП: *добрая воля - Дабраволя - Дабравольскі*.

Дайлідовіч (Генрых Д.) - форма бацькаймення ад антрапоніма (прозвішча) *Дайліда* з акцэнтаваннем фарманта *-овіч* (*Дайлід-овіч*) з семантыкай 'нашчадак (сын) Дайлід'. ФП: *дайліда* ('цяслар, дойдлі') - *Дайліда - Дайлідавіч - Дай-*

лідовіч.

Дамашэвіч (Уладзімір Д.) - форма бацькаймення ад антрапоніма (прозвішча) *Дамаш* з акцэнтаваннем суфікса *-эвіч* (*Дамаш-эвіч*) і семантыкай 'нашчадак Дамаша'. ФА: *Доментіан* або *Даміан - Дамаш, Дамаш - Дамашэвіч - Дамашэвіч*.

Дарашкевіч (Віктар Д., Янук Д.) - форма бацькаймення ад антрапоніма *Дарошка* (*Дарашка*) з акцэнтаваннем суфікса *-евіч* (*Дарашке-віч*) з семантыкай 'нашчадак Дарошкі'. ФП: *Дарошка - Дарашка - Дарашкевіч*.

Даўгапольскі (Цодзік Д.) - адтапанімічнае дэрыват з суфіксам *-ск-і* ад *Даўгаполле*. ФП: *доўгае поле - Даўгаполле - Даўгапольскі*.

Дашкевіч (Вячаслаў Д.) - форма бацькаймення ад антрапоніма *Дашко* з акцэнтаваннем фарманта *-евіч* (*Дашке-віч*) з семантыкай 'нашчадак Дашка'. ФП: *Даніла - Дашко - Дашка - Дашкевіч*.

Дварчанін (Ігнат Д.) - адтапанімічнае дэрыват з суфіксам *-анін*, утварэнне ад *Дварэц* (паселішча ў Дзятлаўскім р-не). ФП: *двор - Дварэц - Дварчанін - Дварчанін*.

Дзенісенка (Іван Д.) - утварэнне з суфіксам *-енка* ад антрапоніма *Дзяніс* з семантыкай 'нашчадак Дзяніса' і акцэнтаваннем фарманта *-енка* (*Дзяніс-енка*). ФП: *Дзяніс* (< *Дионисий*) - *Дзянісенка - Дзенісенка*.

Дзмітрыеў (Генадзь Д.) - форма прыналежнага прыметніка з суфіксам *-еў* ад антрапоніма *Дзмітрый* (*Дзмітрыеў - Дзмітрыеў*) з семантыкай 'нашчадак'. ФП: *Дзмітрый - Дзмітрыеў*.

Дзюба (Уладзімір Д.) - семантычны дэрыват ад апелятыва *дзюба* 'у птушак: рагавое ўтварэнне з дзвю падоўжаных сківіц'. ФП: *дзюба* (у птушак) - *дзюба* ('доўгі нос') - *Дзюба* (мянушка) - *Дзюба*.

Дзятлаў (Алесь Д.) - прыметнікавая форма з прыналежным суфіксам *-аў* ад антрапоніма *Дзяцел* (*Дзятл-аў*) з семантыкай 'нашчадак'. ФП: *дзяцел* (птушка) - *Дзяцел* (мянушка) - *Дзяцел* (прозвішча) - *Дзятлаў*.

Драздовіч (Язэп Д.) - форма бацькаймення з акцэнтаваннем суфікса *-овіч* ад антрапоніма *Дрозд* (*Драздовіч*) з семантыкай 'нашчадак Дразда'. ФП: *дрозд* (птушка) - *Дрозд* (мянушка) - *Дрозд* (прозвішча) - *Драздовіч - Драздовіч*.

Дубінка (Вячаслаў Д.) - семантычны дэрыват ад апелятыва *дубінка* 'тоўстая палка (кія) з дубу'. Празванне магло ўзнікнуць ад частага выкарыстання ў маўленні асобы слова *дубінка*. ФП: *дуб - дубіна - дубінка - Дубінка*.

Дубовік (Мікола Д.) - утварэнне з суфіксам *-ік* ад антрапоніма *Дубовы* (*Дубов-ік*) або ад тапоніма *Дубы* ('дубняк') з суфіксам *-овік* (*Дуб-овік*). ФП:

дуб (дрэва) - *Дубы* (мясціна) - *Дубовы - Дубовік*.

Емяльянаў (Аляксандр Е.) - утварэнне з прыналежным суфіксам *-аў* ад антрапоніма *Емялян* (*Емялян-аў*) з семантыкай 'нашчадак названай асобы'. ФП: *Емялян - Емяльянаў*.

Ермаловіч (Мікалай Е., Якуб Е.) - форма бацькаймення ад антрапоніма *Ярмола* з акцэнтаваннем фарманта *-овіч* (*Ермал-овіч*) з семантыкай 'нашчадак Ярмоля'. ФП: *Ермалай - Ярмола - Ярмаловіч - Ермаловіч*.

Жамойцін (Алесь Ж.) - утварэнне з суфіксам прыналежнасці *-ін* ад антрапоніма *Жамойта* з семантыкай 'нашчадак Жамойты'. *Жамойт-ін - Жамойцін*. ФП: *Жамойта - Жамойцін*.

Жарнасек (Ірына Ж.) - семантычны дэрыват ад апелятыва *жарнасек* 'чалавек, які насякае жорны'. Найменне асобы паводле прафесійнай дзейнасці замацавалася (праз стадыю празвання) ў ролі прозвішча.

Жук (Алесь Ж., Кастусь Ж.) - семантычны дэрыват ад апелятыва *жук*, які мае два значэнні: 1) насякомае з жорсткім надкрыллем; 2) перан. кітры, праньрылы чалавек. Апелятыў праз ступень мянушкі набыў функцыю прозвішча. Досыць пашыранае сярод беларусаў антрапанімічнае найменне. ФП: *жук* (насякомае) - *жук* ('хітрэц') - *Жук*.

Жуковіч (Васіль Ж.) - форма бацькаймення ад антрапоніма *Жук* з акцэнтаваннем фарманта *-овіч* (*Жук-овіч*) з семантыкай 'нашчадак Жука'. ФП: *жук* (насякомае) - *Жук* (празванне) - *Жук* (прозвішча) - *Жуковіч*.

Жукоўскі (Алёкса Ж.) - ашыялетная форма антрапоніма (з суфіксам *-оўскі*) ад *Жук*. ФП: *жук - Жук - Жукоўскі*. Як і *Камар - Камароўскі, Ліс - Лісоўскі*.

Жураўлёў (Алесь Ж.) - прыметнікавая форма з прыналежным суфіксам *-еў* ад антрапоніма *Журавель* (*Жураўлёў*). ФП: *журавель - Журавель - Жураўлёў*.

Жыбуль (Вячаслаў Ж.) - семантычны дэрыват ад апелятыва *жыбуль* (*жыбулька*) 'зябер - аднагадовая травяністая расліна сямейства губкаватых з жоўтымі ці пурпуровачырвонымі кветкамі', зафіксаванага "Вялікім слоўнікам беларускай мовы" Ф.А. Піскунова.

Жыгуноў (Алесь Ж.) - утварэнне з суфіксам прыналежнасці *-оў* ад антрапоніма *Жыгун* (*Жыгун-оў*) з семантыкай 'нашчадак Жыгуна'. Утваральнае слова *Жыгун* - семантычны дэрыват ад апелятыва *жыгун* 'скрыты, няўрымслівы чалавек' (падаецца "Вялікім слоўнікам беларускай мовы" Ф.А. Піскунова (2012 г., с. 307)). ФП: *жыгаць - жыгун - Жыгун - Жыгуноў*.

Жыжэнка (Уладзімір Ж.) - дэрыват з суфіксам *-энк-*

а ад антрапоніма *Жыжа* (*Жыжэнка*) ці *Жыж* з семантыкай 'нашчадак асобы з прозвішчам *Жыж* (*Жыжа*)'. Утваральнае слова *Жыжа* - семантычны дэрыват ад апелятыва *жыжа* 'агонь'. Або ад міфалагічнага *Жыж* 'бог агню, апякун рамёстваў у язычніцкай міфалогіі беларусаў'. Слова *Жыж* і *Жыжаль* з згаданым значэннем падае "Вялікі слоўнік беларускай мовы" Ф.А. Піскунова (2012 г., с. 307). У БелСЭ (т. 4, 1971 г., с. 436) зафіксавана толькі другое слова - *Жыжаль*.

Жыткевіч (Зміцер Ж.) - форма бацькаймення ад антрапоніма *Жытка* (*Жытко*) з акцэнтаваннем фарманта *-евіч* з семантыкай 'нашчадак названай асобы'. ФП: *жыць - жытка* ('жыццё') - *Жытка* (мянушка) - *Жытка* і *Жытко* (прозвішча) - *Жыткевіч*. Мажліва і іншая версія формулы прозвішча: *Жыд* ('яўрэй') - *Жыд - Жыдок - Жыдко* (> *Жытко* - вынік аглушэння *д/т*) - *Жыдкевіч - Жыткевіч*.

Загорская (Ніна З.) - адтапанімічнае дэрыват з суфіксам *-ск-* ад наймення вёскі *Загор'е*, дзе нарадзілася пісьменніца: *Загор(-э)-ская*, што пацвярджаецца адэкватнай мадэллю яе псеўданіма *Зарэчная* (< *Зарэчча, За ракою*). ФП: *гара - Загор'е - Загорская*.

Зайцаў (Сяргей З.) - прыметнікавая форма з прыналежным суфіксам *-аў* ад антрапоніма *Заяц* (родны склон *Зайца*) з семантыкай 'нашчадак названай асобы'. ФП: *заяц* ('1 - невялікі звярок атрада грызуноў, з доўгімі заднімі нагамі, доўгімі вушамі і кароткім хвастом; 2) размоўнае. Пра безбілетнага пасажыра') - *Заяц* (мянушка) - *Заяц* (прозвішча) - *Зайцаў*. Утварэнні з фіналямі *-аў*, *-оў* тыповыя для расейцаў (пісьменнік - нараджэнец г. Свардлоўска).

Законнікаў (Сяргей З.) - утварэнне з суфіксам прыналежнасці *-аў* ад антрапоніма *Законнік* (*Законнік-аў*) з семантыкай 'нашчадак названай асобы'. Утваральнае слова *Законнік* - семантычны дэрыват ад апелятыва *законнік*, які мае розныя значэнні: 1) манах ("Беларуска-расійскі слоўнік" (1926, с. 110) М. Байкова і С. Некрашэвіча); 2) знаўца законаў, заканазнавец; 3) той, хто строга прытрымліваецца закону. ФП: *закон - законны - законнік - Законнік - Законнікаў*.

Зязюля (Андрэй З.) - семантычны дэрыват ад апелятыва *зязюля* 'лясная пералётная птушка, якая звычайна не ўе гнязда і кладзе яйкі ў чужыя гнезды'. ФП: *зязюля* (птушка) - *Зязюля* (мянушка чалавека-бяздомніка) - *Зязюля* (прозвішча).

Іпатава (Вольга І.) - форма прыналежнага прыметніка з суфіксам *-ав-а* ад антрапоніма *Іпата* з семантыкай 'нашчадак (дачка Іпата). Адымёнавае прозвішча. ФП: *Іпата - Іпатава*.

(Працяг у наступным нумары.)

З юбілеем Вас, Уладзімір Іванавіч!

У кожнага чалавека свой унутраны духоўны настрай, сваё ўспрыманне навакольнага свету. А творчыя людзі - мастакі, паэты, пісьменнікі, спевакі, музыканты, людзі навукі - яшчэ надзелены Богам асаблівым дарам - талентам. Мастакі адлюстроўваючы жыццё, выкарыстоўваючы разнастайнасць колераў і форм, пісьменнікі і паэты - слугі слова і прыгожага пісьменства, спевакі зачароўваюць гучаннем свайго голасу, музыканты - мелодыямі, якія яны ствараюць пры дапамозе ўсяго сямі нот, а навукоўцы адкрываюць невядомае і ствараюць новае.

З гэтай кагорты таленавітых людзей будзе і мастак Уладзімір Іванавіч Мелехаў, які 19 студзеня сустракаў свой 60-гадовы юбілей. Ён добра вядомы сваімі творами, якія адлюстроўваюць гісторыю і сучаснасць Беларусі.

Скончыўшы ў 1981 г. Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут, ён адразу ж стаў удзельнікам мастацкіх выставак. З 1988 г. з'яўляецца сябрам Беларускага саюза мастакоў. Плённа працуе ў галіне прыкладнога мастацтва, станковай скульптуры. У розныя гады ім створаны плакеткі "Прагулка", "Начная птушка", "Летні дождж", "На палях", "Лясная дарога", "Адзінокі", "Палявыя кветкі", "Воблакі і дрэвы"; медалі "Аляксандр Уласаў", "Язэп Драздовіч", "Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі, Патрыяршаы Экзарх Беларусі Філарэт", "Браты Луцкевічы", "Васіль Быкаў", "Іван Луцкевіч", "Ігнат Дамейка. 1802 - 1889", "Міхась Забэйда-Суміцкі"; пласты і рэльефы "Альгерд Абуховіч-Бандынэлі", "Мікола Ермаловіч", "Барыс Кіт"; скульптур-

ныя кампазіцыі "Астраном", "Набярэжная", "Плошча Перамогі", "Дзяўчынка з птушкаю" і інш. Творы Уладзіміра Мелехава экспануюцца ў Музеі сучаснага выяўленчага мастацтва ў Менску, фондах Беларускага саюза мастакоў, у Старадарожскім мастацкім музеі А. Белага, Траццякоўскай галерэі ў Маскве і фондах Міністэрства культуры Расіі.

Але ёсць своеасаблівы талент: талент быць чалавекам. Складальнікаў гэтага таленту вельмі многа, але звернем увагу на суперажыванне і гатоўнасць прыйсці на дапамогу, якія напоўніцу ўласцівы Уладзіміру Іванавічу.

Ала Мікалаеўна Белага, удава Анатоля Белага, пры вырабе надмагільнага помніка мужу сутыкнулася з праблемамі мастацкага характару. Звароты да знаёмых мастакоў не далі плёну: усе былі "занятыя" на столі, што не маглі нават даць вычарпальную параду. Ведаючы стан здароўя Уладзіміра Іванавіча, Ала Мікалаеўна спачатку не адважвалася звяртацца да яго, але абставіны прымуслі зрабіць гэта. Уладзімір Іванавіч не абмежаваўся парадамі, а адразу ж прыняў самы актыўны ўдзел ва ўшанаванні памяці свайго сябра Анатоля Белага.

Адзін эпізод, але ён раскрывае сутнасць характару. Можна без вагання сказаць, што ў Уладзіміра Іванавіча ёсць талент быць не толькі мастаком, але і ЧАЛАВЕКАМ.

Паважаны Уладзімір Іванавіч, здароўя Вам на доўгія гады і плёну ў стваральнай працы.

Надзея Сармант,
Менск.

Прыгажуня з Зэльвы

Сакалоўская Надзея Леанідаўна нарадзілася 29 кастрычніка 1987 года. Зкончыла школу № 3 г.п. Зэльва ў 2004 годзе. Захапляецца з дзяцінства вышыўкай, ручной працай, даглядам кветак, усходнімі танцамі. У 2013 годзе ўдзельнічала ў "Славянскім

базары" (Віцебск).

У 2009 - 2013 гг. вучылася ў вучылішчы (швачка). Вышывае крыжымак, робіць пруткамі, вядзе навагодні рашнішкі ў ролі Снягуркі. Пра жыццё і дзейнасць Надзеі пісала раённая газета "Праца".

Аляксей Шалахоўскі.

Беларуская літаратура ў Польшчы

Галіна Тварановіч

Зацікавіўшыся ў другой палове 70-х гадоў мінулага стагоддзя творчасцю беларускіх пісьменнікаў Польшчы, англійская даследчыца Шырын Акінэр акрэсліла іх мастацкі набытак як літаратуру рэдкай разнастайнасці ды шчырага натхнення. Маючы на мэце аналіз найперш эстэтычнай матэрыі, яна звярнула ўвагу і на сацыялагічнае значэнне існавання "Белавежы". Сапраўды, дзейнасць гэтай арганізацыі выразна пацвярджае адну з менавіта беларускіх гістарычных заканамернасцей, ці не самую вызначальную, лёсаносную - і загадкава невытлумачальную. У прыватнасці, Ш. Акінэр канстатавала: "Факт, што гэты народ так доўга захоўвае пачуццё свайго нацыянальнага асаблівасці, мяжуе з цудам".

Беларускае літаратурнае аб'яднанне "Белавежа", адзіна творчая суполка такога кшталту па-за межамі Беларусі і адзіна пісьменніцкая арганізацыя, створаная асяроддзем нацыянальных меншасцей у Польшчы, адзначыла ў чэрвені 2013 года свой 55-гадовы юбілей. На працягу гэтага часу ў "белавежскіх" шэрагах прапісалася звыш ста сарака аўтараў. Чарговы, апошні па часе альманах "Белавежы" распачынаецца творами яго заснавальнікаў, а заканчваецца вершамі зусім маладых сяброў арганізацыі, пра якія можна сказаць, што яны з пакалення іхніх малодшых унукаў. У творчым наробку "белавежцаў" - звыш 230 кніг, змест якіх складаюць творы розных жанраў. Пры тым 88 з іх пабачылі свет у серыі "Бібліятэка беларускага літаратурнага аб'яднання <Белавежа>", заснаванай у 1990 годзе. З 1998 года пад рэдакцыяй Яна Чыквіна выдаецца літаратурна-мастацкі і беларусказнаўчы часопіс "Тэрмапілаў".

Відавочна, мае рацыю Галіна Тычка, называючы заснаванне 8 чэрвеня 1958 года ў Беластоку літаратурнага аб'яднання пры рэдакцыі што-тыднёвіка беларусаў Польшчы "Ніва" гістарычнай падзеяй агульнанацыянальнай значнасці. У 1962 годзе аб'яднанне атрымала вельмі адпаведную, трапную назву "Белавежа", пад якой і ўвайшло ўжо ў гісторыю беларускай літаратуры. І па-свойму сімвалічна, што Георгій Валкавыцкі, заснавальнік і звыш 30-гадовы рэдактар "Нівы", а таксама хросны бацька пасляваеннага беларускага літаратурнага руху ў Польшчы, паходзіць якраз з Белавежы, асуджанай пасярод сільнай пушчы на польска-беларускай мяжы. Г. Валкавыцкі - выпускнік Літаратурнага інстытута ў Маскве, добра падрыхтаваны прафесійна, шчыра зацікаўлены ў выяўленні талентаў, узрошчванні іх, аказаўся тым своеасаблівым магнітам, які сабраў у адзін творчы калектыў самыя розныя індывідуальнасці. У сваіх аўтабіяграфічных нататках

рэдактара "Віры" ён узгадвае: "Я стаў старшынёй. Асноўным сваім заданнем лічыў стварэнне творчай атмасферы, у якой выспяваў бы талент. Ведаў, калі ён сапраўды, заўсёды праб'е сабе дарогу, а калі яму падсобіць - праб'ецца хутчэй".

Дэбютная творчая справаздача сяброў аб'яднання адбылася ўжо ў 1959 годзе, калі пад рэдакцыяй Г. Валкавыцкага пабачыў свет калектыўны паэтычны зборнік "Рунь", які, што падкрэсліў у слове да чытача укладальнік і рэдактар, прадстаўляў на той час "усе наяўныя ў ПНР беларускія паэтычныя сілы". Апрача таго была гэта ўвогуле першая паэтычная кніга на пасляваеннай Беласточчыне. Усе аўтары "Руні" - настаўнікі, вучні, студэнты, сяляне... - незадоўга дэбютавалі на старонках "Нівы". Многія з іх - Алесь Барскі, Яша Бурш, Мікола Гайдук, Уладзімір Гайдук, Янка Дубіцкі (Ян Чыквін), Дзмітры Шатыловіч, Віктар Швед - раней ці пазней возьмуць у рукі свае кнігі.

У 1965 годзе пабачыў свет літаратурны альманах "Белавежа" №1, у якім прадстаўляліся вершы, апавяданні і сцэнічныя творы 22 паэтаў і празаікаў, а таксама 5 мастакоў - членаў літаратурна-мастацкага аб'яднання "Белавежа". Асобна даваўся аўтабіяграфічны нарыс аб жыцці і творчай дзейнасці Міхася Забэйды-Суміцкага. У адрозненне ад "Руні" ў альманаху дамінавала проза. З апавяданнямі выступілі Васіль Баршчэўскі, Антось з Лебя, Мікола Гайдук, Юрка Геніюш, Уладзіслаў Дваракоўскі, Уладзімір Паўлючук, Сымон Раманчук, Віцук Склубоўскі, Янка Целушэцкі, Сакрат Яновіч і інш.

Асобныя творы, а таксама кнігі некаторых "белавежцаў" спарадычна выдаваліся і ў Беларусі. Аднак магчымаць скласці цэласнае ўяўленне пра творчасць суайчыннікаў з Беласточчыны беларускі чытач метраполіі атрымаў толькі на самым пачатку новага міленіуму. У своеасаблівай анталогіі "Белавежы", выдадзенай "Беларускім кнігазборам", былі прадстаўлены творы 18 паэтаў і празаікаў, якія на час выхаду анталогіі мелі ў сваім актыве аўтарскія кнігі: Янка Жамойцін, Георгій Валкавыцкі, Віктар Швед, Дзмітры Шатыловіч, Васіль Петручук, Алена Анішэўская, Яша Бурш, Алесь Барскі, Мікола Гайдук, Юрка Геніюш, Сакрат Яновіч Ян Чыквін, Уладзімір Гайдук, Надзея Артымовіч, Зося Сачко, Міхась Шаховіч, Юрый Баена, Міра Лукша. Шкада, што "спазніўся" са сваёй прозай і паэзіяй адзін з найталенавітых "белавежцаў" Міхась Андрасюк. На працягу ж ужо новага тысячагоддзя пабачылі свет першыя кнігі Жэні Мартынюк, Віктара Стахвюка, Валодзі Саўчука, Юркі Буйнока, Юстыны Каролькі, Лідзіі Малі-

ноўскай, Кацярыны Сянкевіч.

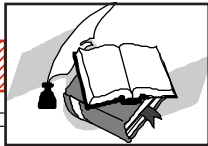
На арганізацыйным з'ездзе "Белавежы" было сцверджана, што літаратурнае аб'яднанне будзе працаваць семінарным метадам з творчым вярштатам - Літаратурнай старонкай, якая мела выходзіць штомесяц у "Ніве". На працягу 40 гадоў пабачыла свет 460 яе нумароў, у якіх было змешчана каля 3,5 тысяч твораў малага жанру: найперш друкаваліся вершы, але таксама мініяцюры, апавяданні, эсэ, рэцэнзіі, крытычныя і публіцыстычныя артыкулы. Цікава, што ў першае дзесяцігоддзе існавання літаратурнага аб'яднання (1958 - 1967) на Літаратурнай старонцы і ў Беларускіх календарых Беларускага культурна-грамадскага таварыства было надрукавана 590 твораў, у другое (1968 - 1977) - 1112 і амаль гэтулькі ж у трэцяе (1978 - 1987) - 1031 твор. У сваю чаргу, чацвёртае дзесяцігоддзе (1988 - 1997) сведчыць пра колькаснае зніжэнне публікацый амаль да ўзроўню першай дэкады - 775 адзінак. Апошнія паказчыкі аднак цалкам перакрываюцца выхадам аўтарскіх кніг. І калі ў першае дзесяцігоддзе "белавежцы" запісалі ў свой актыў толькі 5 асабістых кніг і 3 альманахі, у другое - 9 кніг і 2 альманахі, у трэцяе - 26 кніг і 1 альманах, дык у 90-х гадах пабачыла свет 3 альманахі і звыш 80 аўтарскіх кніг. Не выпадкова ў сакавіцкім выпуску Літаратурнай старонкі ў інтэрвію яе тадышняга рэдактара С. Яновіча са старшынём аб'яднання Я. Чыквіным аб іншых паўстала пытанне аб "белавежскім" літаратурным часопісе.

Узнікненне кожнага перыядычнага выдання ў залежнасці ад яго спецыфікі звычайна абумоўлена пэўнымі сацыяльна-грамадскімі, творчымі фактарамі. Ва ўступным слове рэдактара "Тэрмапілаў" Я. Чыквіна была лапідарна акрэслена канцэпцыя часопіса. Уласна было выказана разуменне самадэстатковасці, значнасці творчага патэнцыялу сяброў "Белавежы" і, што вельмі істотна - ідэйна-грамадскай спеласці, заангажаванасці арганізацыі ў беларускі літаратурны працэс: "Хочацца спадзявацца, што ад самага пачатку часопісу будзе ўласціва формула адкрытасці ў тым сэнсе, што ён стане месцам сустрэчы для ўсіх, хто хоча творча займацца беларускім прыгожым пісьменствам, беларускаю культураю і іх даследаваннем, як у нас, так і па-за межамі Польшчы". Вядома, з "Тэрмапіламі" беларускі літаратурны рух у Польшчы набываў і новыя магчымасці, звязаныя, напрыклад, з публікацыяй аб'ёмных твораў, якім было зацесна на газетнай старонцы.

Значную частку першага нумара "Тэрмапілаў" склалі матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі (20 - 21 чэрвеня 1998, Бела-

сток), прысвечанай 40-годдзю "Белавежы". Надрукаваныя даклады засведчылі, што асэнсаванне творчасці "белавежцаў" сапраўды набывае грунтоўны, кампетэнтны характар. У поле зроку польскіх даследчыкаў Базыля Белаказовіча, Тэрэсы Занеўскай, Ірэны Рудзевіч, Уладзіміра Стохеля і гасцей з Беларусі Міхася Тычыны, Людмілы Рублеўскай, Галіны Тычкі, Вольгі Шынкарэнькі, Людмілы Зарэмбы, Анатоля Раманчука трапілі разнастайныя пытанні, праблемы, што датычылі як агульных заканамернасцей і момантаў станаўлення, развіцця беларускага літаратурнага руху ў Польшчы, так і канкрэтных індывідуальнасцей. А вось літаратурна-мастацкая частка "Тэрмапілаў" адкрывалася падборкай лірычнай прозы народнага пісьменніка Беларусі Янкі Брыля "Крынічнае". Масей Сяднеў, яшчэ адзін патрыярх беларускай літаратуры XX стагоддзя, выступіў з запісамі "Нямецкі дзёнік". Паэзія ж распачыналася нізкай вершаў Ніны Мацяш. Супрацоўніцтва з "Тэрмапіламі" гэты выдатны пісьменнік працягвалася да канца іхняй жыццёвай дарогі. Друкаваліся ў "белавежскім" выданні побач з "белавежцамі" Янка Сіпакоў, Леанід Дайнека, Анатоль Кудравіч, Ніл Гілевіч, Серафім Андраюк, Уладзімір Мархель, Васіль Зуёнак, Леанід Дранько-Майсюк, Васіль Гігевіч, Юры Станкевіч і іншыя беларускія аўтары. Асабліваю ўвагу хочацца звярнуць на ўнікальныя публікацыі ў "Тэрмапілах" Радзіма Гарэцкага - шэраг аўтабіяграфічных нататак, напісаных для беластоцкага часопіса. "Жыццёвы меланж навукоўца" - так вобразна, метафарычна акрэсліў пісьменнік жанр свайго аўтабіяграфічнай прозы. І менавіта ў "Тэрмапілах" ўрэшце пабачыла свет напісаная ў 1952 годзе аповесць Янкі Юхнаўца "Яно". Сапраўды, "белавежскі" часопіс "Тэрмапілаў" стаўся месцам сустрэчы ўсіх, хто зацікаўлены беларускай літаратурай, культураю. І сучасны беларускі літаратурны працэс сапраўды немагчыма ўявіць без гэтага своеасаблівага фарпоста беларускіх на захадніх этнічных беларускіх землях, гэтага захавальніка традыцый і генератара новых ідэй.

Анатоль Сідарэвіч у грунтоўным слове рэдактара "Стагоддзе паэзіі", уступе да анталогіі беларускай паэзіі XX стагоддзя, складзенай Міхасём Скоблам, адзначыў, што сучасная беларуская паэзія творыцца ў Беларусі і Падляшшы. Між іншым "Белавежа" прадстаўлена ў гэтай аўтарскай анталогіі 12 аўтарамі. Беларускія пісьменнікі Польшчы сапраўды ўпісалі і працягваюць упісваць у вялікую кнігу беларускага прыгожага пісьменства свае адметныя разнастайнасцы і шчырасцю старонкі.

Тры ўзросты геніяльнасці

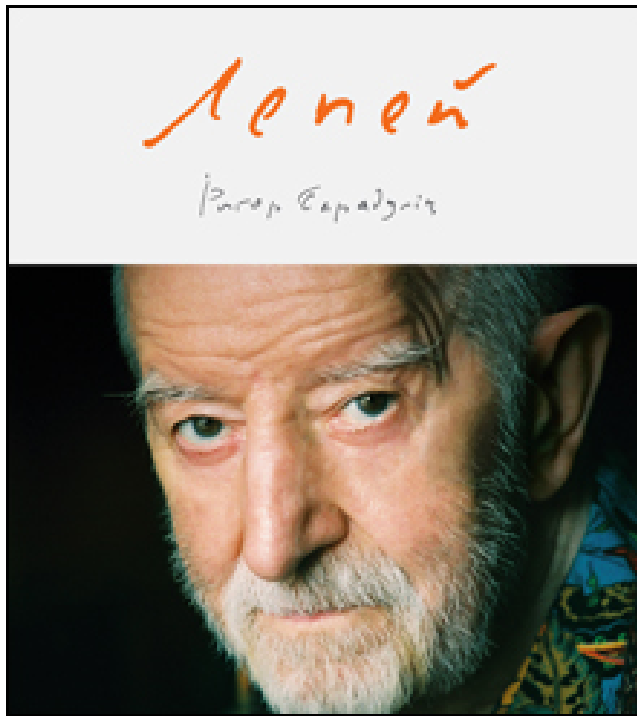
У кнігарнях Менска з'явілася ўнікальная кніга "Лепей", якая аб'ядноўвае больш ста рукапісаў Рыгора Барадуліна за 61 год, 25 раней не друкаваных сямейных фотаздымкаў у альбомным фармаце і кружэлку з аўдыёзапісамі паэзіі ў выкананні народнай артысткі Зінаіды Бандарэнкі.

Чытач знаходзіць працяг самых шчырых твораў паэта за мінулыя 5 гадоў - збору ліставання з матуляй Кулінай Андрэеўнай "Паслаў бы табе душу" (2009) і "Вушацкага словазбора" (2013). Запавет кожнаму беларусу берагчы свой сямейны духоўны скарб, памяць пра родных і крэўных, захоўваць іх выявы, не забываць любімыя словы і выразы.

Майстар аказвае чытачу давер перагартанай старонкі яго чарнавікоў - прасачыць за палётам думкі, стаць сведкам нараджэння вобразаў.

Інспіраваў народнага паэта на стварэнне кнігі малады калега і прыхільнік яго творчасці Глеб Лабадзенка. Ён ж нядаўна дапамог стварыць сайт класіка www.baradulin.by з вялізным аб'ёмам інфармацыі.

"Форму кнігі падказваў сам почырк Барадуліна, які ўжо даўно стаў графічным брэндам. "Гэта як беларускія руны", - напісаў укладальнік у

прадмове.

- Рыгор Барадулін - вяршыня ў сучаснай паэзіі і літаратуры, - адзначаў Глеб Лабадзенка. - Ён заўсёды гатовы да супрацоўніцтва і адкрыты для эксперыментаў са словам. Ён сам прымаў удзел ва ўсіх этапах стварэння кнігі, уласнай рукой падпісваў вершы, фотаздымкі і вокладку. Фантастычным адкрыццём для мяне было тое, што я меў магчымасць гартаных рукапісы і

чытаць вершы, якія раней ніколі не друкаваліся, адбіраць рэдкія фотаздымкі.

Найвялікшым адкрыццём ў часе працы з нататнікамі было разуменне, наколькі дзядзька Рыгор розны і шчыры ў гэтай рознасці на суседніх старонках. Палітра яго даляглядаў - настолькі нечаканая!

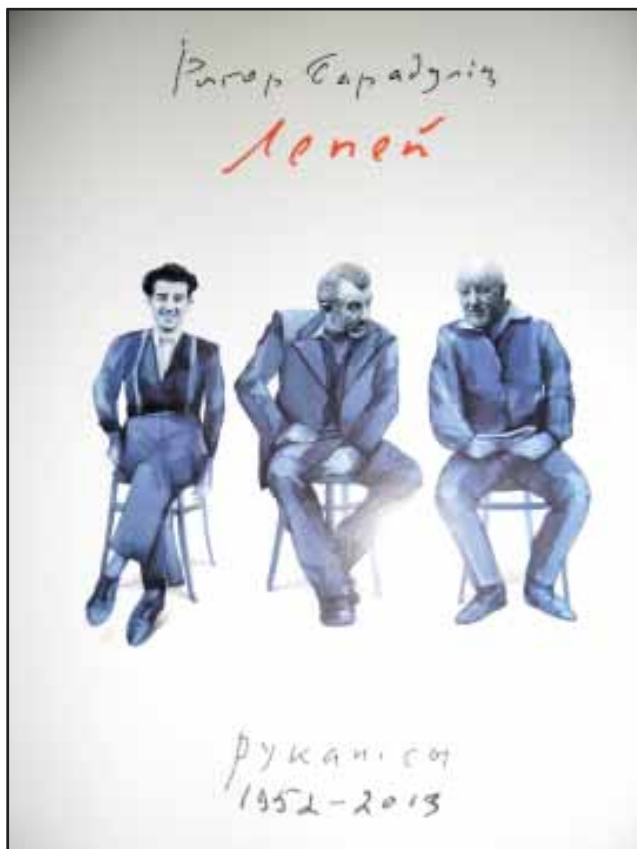
Дзядзька Рыгор нават і ў немачы кожны дзень уласна ручна дапісваў новыя радкі ў кнізе, і я рады, што чаканне новай кнігі было для яго стымулам дадумаць і дастараць вершы, удасканальваць літаратурны збор.

Знайшоўся дальнабачны чалавек Ігар Віркоўскі, які пагадзіўся выдаць кнігу ў крэдыт. Кансультавала па вершах і рупілася пра выданне сп. Наталія Давыдзенка. Яна сістэматызуе архіў народнага паэта і можа з дакладнасцю сказаць, у які час былі напісаны той ці іншы верш.

Дызайнер выдання Аляксей Кульбіцкі выбраў для вокладкі нататніка і кружэлкі найбольш характэрныя здымкі трох розных узростаў - маладога акрыленага юнака, прызнанага мэтра літаратуры і мастацтва і мудрага філосафа.

Кніга будзе дарагой і каштоўнай для ўсіх, хто сустракаўся з Рыгорам Барадуліным на жыццёвых сцяжынах, хто, трымаючы ў руках тамы, адчувае трапяткое цяпло яго радкоў.

Э. Дзвінская.

"Белпошта" выпусціла мастацкі канверт да 100-годдзя з дня нараджэння М.М. Бяльзацкай.

Бяльзацкая Марына Мікалаеўна (04.12.1913, Масква - 29.11.2004) - беларуская артыстка балета, балетмайстар. Народная артыстка БССР (1977). Заслужаны дзеяч культуры БССР (1968). Стваральнік (1958), мастацкі кіраўнік і харэограф (да 1996) заслужанага аматарскага калектыву Беларусі ансамбля танца "Равеннік" Рэспубліканскага Палаца культуры прафсаюзаў.

Наш кар.

Да 100-годдзя з дня нараджэння М.М. Бяльзацкай

"Асветніца і мецэнатка: да 150-годдзя Магдалены з Завішаў Радзівіл"

Такую назву мае новая кніга выдавецтва "Кнігазбор". Яна прысвечана 150-гадоваму юбілею вядомай беларускай асветніцы і мецэнаткі, дзеяча беларускага нацыянальнага адраджэння пачатку ХХ ст. Магдалены Радзівіл (1861-1945), якая паходзіла са знакамітага беларускага роду Завішаў. Значныя сродкі княгіня выдаткоўвала Беларускаму выдавецкаму таварыству ў Вільні.

За яе грошы былі надрукаваны першыя кнігі класікаў беларускай літаратуры. Яна спансіравала першую беларускую газету "Наша Ніва". Яна фінансавала таварыствы цвярозасці, шпіталі, адкрыла беларускія школы ў сваіх уладаннях... У фондах ЦНБ НАН Беларусі захоўваюцца экзэмпляры усіх 5 выданняў, на якіх быў надрукаваны герб Магдалены "Лебедзь": зборнікі вершаў "Вянок" Максіма Багдановіча, "Курганная кветка" Канстанцыі Буйло, "Руны" Максіма Гарэцкага, "Васількі" Ядвігіна Ш., "Родныя з'явы" Тараса Гушчы (Я. Коласа).

Асноўную частку складаюць матэрыялы праведзенага з нагоды юбілею ўрачыстага круглага стала (Мінск, 15 снежня 2011 г.), у якім бралі ўдзел вядомыя асобы: Адам Мальдзіс, Андрэй Унучак, Ірына Зварыка, Віктар Хурсік, Анатоль Федарук, Валянціна Яноўская, Алесь Цыркуноў, Алена Цітавец. Кнігу дапаўняюць архіўныя знаходкі і рэдкія публікацыі ранейшых часоў (верш Андрэя Зязюлі "Лірнік", а таксама ўспаміны эканомі канцэляры маёнткаў княгіні Магдалены Радзівіл у 1917-1918 гг., сябра Рады БНР Юстына Мурашкі). Таксама трэба адзначыць, што у кнізе ёсць артыкул Гая Пікарда (1931-2007 гг.), англійскага даследчыка беларускай культуры. Добрую прадмову да кнігі напісала старшыня Рэспубліканскага аддзялення ГА "Міжнародная асацыяцыя беларусістаў" дацэнт кафедры гісторык

беларускай літаратуры філалагічнага факультэта БДУ Ірына Багдановіч. Яна жа - рэдактар кнігі, наклад якой 150 асобнікаў. Кніга разлічана на даследчыкаў, выкладчыкаў, гісторыкаў.

Дыск, на якім сярод іншых матэрыялаў змешчана і згаданая кніга

Аляксей Шалахоўскі, крэатывец, гісторык.

Беларуская мова ТБМ наша будучыня Ахвяраванні на ТБМ

1. Навасельская Т. Ул. - 20 дол., г. Менск
2. Савіч Валер - 100000 р., г. Пінск
3. Бушкова Т.Е. - 75000 р., г. Магілёў
4. Фрыдрых О. - 200000 р., г. Менск
5. Данілік Віктар - 30000 р., г. Менск
6. Пухоўская Юлія - 30000 р., г. Менск
7. Раманік Т.Н. - 100000 р., г. Менск
8. Ірына Прылішч - 50000 р., г. Менск
9. Тамара Лазарук - 50000 р., г. Менск
10. Кулак Жанна - 50000 р., г. Белаазёрск
11. Кухаронак Л.Д. - 20000 р., г. Смілавічы
12. Лягушоў Алег - 100000 р., г. Ясень, Асіповіцкі р-н
13. ТДА "Курс" - 200000 р., г. Менск
14. Вішнеўскі Іван - 300000 р., г. Менск
15. Лагуціна Марына - 50000 р., г. Менск
16. Антановіч Тамара - 100000 р., г. Менск

Паведамленне		Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705	
		Атрымальнік плацяжы	
		Аб'яднанне № 539 ААТ "Белінвестбанк"	
		Назва банкі	
Рахунак атрымальніка		3015741233011	Асабовы рахунак
		739	
(проевічач, ім, ім па-беларуску, адрас)			
Від плацяжы		Дата	Сума
Ахвяраванні на дзейнасць ТБМ			
		Пеня Разам	
Касір		Пячальшчык	
		Грамадскае аб'яднанне "Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны" УНП 100129705	
		Атрымальнік плацяжы	
		Аб'яднанне № 539 ААТ "Белінвестбанк"	
		Назва банкі	
Рахунак атрымальніка		3015741233011	Асабовы рахунак
		739	
(проевічач, ім, ім па-беларуску, адрас)			
Від плацяжы		Дата	Сума
Ахвяраванні на дзейнасць ТБМ			
		Пеня Разам	
Касір		Пячальшчык	
		М.П.	

(Працяг. Пачатак у напярэдніх нумарах.)

Паэт прыходзіць да высновы - усё жывое смяротнае і нявечнае, таксама як нявечныя чалавечыя адчуванні. У роздумах пра нявечнасць жыцця вымалёўваецца парадаксальная выснова. Чалавек нараджаецца дзеля таго, каб памёрці. Ні для чаго іншага, не дзеля кахання, не для працы, не для цялесных задавальненняў і ўцехаў, а для смерці. Жыццё і смерць маюць у паэта непарыўную сувязь. Квітнеючая радасць жыцця адначасова выклікае непазбежны трыумф смерці:

Сустракаемся, каб развітацца.

Засынаем, каб працінуцца.

Нараджаемся, каб памёрці...

Для смерці

нараджаемся мы аднойчы.
(Вольны верш, с. 120)

Заўважны ўнутраны надлом, прадчуванне наканаванага жыццёвага тупіка часам выклікае ў паэта ясны пратэст. Ён імкнецца вызваліцца з абрыдлівай паўсядзённасці, захаваць ахвярны імперат маладосці. Міг смяротнага нябеснага па вышні пачуццёў шчасця даражэйшы для паэта за маўклівае і пакорлівае зямное існаванне:

Забяры мяне ў неба, маланка!

І хоць ічасце з табою - на міг...

Я клянуся быць шчырым каханкам

у пякельных абдымках тваіх.

Лепей знікнуць у сіняй прасторы,
абудзішы залевай раллю,
чымся жыць у маўклівай пакоры -
і аднойчы сысці пад зямлю.

(Забяры мяне ў неба,
маланка!, с. 142)

Неспатольная душа паэта бунтуе і супраціўляецца няспыннай і халоднай плыні лёсу. Паэт спрабуе супрацьстаяць плыні, ён імкнецца ўзяцца над ёй, але са скрухаю ўсведамляе, што чалавек непазбежна праіграе ў гэтым сутыкненні. Не знаходзячы падтрымкі на зямлі, ён не заваўвае яе і ў памкненнях-марах:

Гэта сам я сябе растнуў

на няшчаднага лёсу пяльцах.

Стаў над безданню - і сігануў;

нат забыўшы, што воск плавіцца.

Гэта сам я сябе пракляў,

сярод неба - не стала сілы...

Воск на пальцах - крывёю ззяў

ад зламных маіх крылаў.

(Ікар, с. 138/5-12)

Вялізны зрух у лёсе краіны і народу супаў па часе з мацнейшым духоўным крызісам у творчасці паэта. Выпадкова гэта ці не, цяжка сказаць. Ёсць рэчы невытлумачальныя, метафізічныя, якія нельга зразумець згодна логіцы і рацыяналізму. А, можа быць, шпэркая хада ў вырашэнні грамадскіх, нацыянальных пытанняў, калі здавалася, што ўсё, беларуская справа стаіць на добрым торы, так паўплывала на яго?

Дзіўна, што працуючы ў тыя гады разам з Эдуардам Акуліным у адным музейным калектыве, часта сустракаючыся і размаўляючы з ім, я не заўважаў гэты жыццёвы надлом, гэтыя магутнейшыя душэўныя перажыванні. Не думаю, што іх заўважаў яшчэ хто з ягоных сяброў і знаёмых. Хаця ў гэтым я, можа быць, і памыляюся. Безумоўна, я чуў і чытаў у тыя гады гэтыя вершы. Але, калі паэту было 30 гадоў ці каля гэтага, калі ён не дасягнуў яшчэ і ўзросту Хрыста, неяк не думалася пра крыніцы ягонага сусветнага суму. Пэўна, што тое, што паэт перажываў у сабе, пра што маўчалася ў гутарках і размовах нават з сябрамі, шчыра і адкрыта вылівалася ў вершах.

СЦЯГА ПАЭТА

Штрыхі да творчага партрэта паэта Эдуарда Акуліна

На маю просьбу пры падрыхтоўцы гэтага артыкула патлумачыць матывы смерці, хуткага адыходу з жыцця ў вершах, напісаных у пачатку 90-х гадоў, Эдуард Акулін адказаў наступным чынам: *"Самім фактам свайго нараджэння мы прыгавораныя да непазбежнай смерці... Адзінае, што я вынес з гэтага змрочнага перыяду свайго творчасці - слова матэрыяльнае і напісанае можа стаць рэальнасцю. Вось жа напісаў я на маладосці: "Пахавайце мяне ў Бесядзь..." І ў Бесядзі праз колькі гадоў абарвалася жыццё маёй цёткі Тацяны. Напісаў верш "Зайд-расць", прысвечаны Анатолю Сысу, з радкамі: "Хораша пры бацькавай магіле тут пачуць на Радаўніцу гром..." і праз 5 гадоў, акурат на Радаўніцу, хаваў Анатоля на ягоных гарошкаўскіх могілках... Таму зараз стараюся нічога падобнага не пісаць, каб не дражніць лёс..."* (Ліст ад 22.04.2013)

Псіхалагічна няпроста быць паэтам народа, у нацыянальным характары якога існуе рыса маўчаць і ўтойваць свае ўнутраныя душэўныя зрухі і эмоцыі. Чытаю сёлетняе інтэрвію ксендза-паляка, які ўжо дзесяць гадоў як працуе ў беларускай глыбінцы. Ён піша: *"Беларусы даволі замкнутыя ў сабе, калі гаворка ідзе пра выяўленне сваіх пачуццяў і перажыванняў - таксама рэлігійных - перад іншымі людзьмі"*. Можа ў першую чаргу ўсіх іншых, думаю я.

Цяжка быць беларусам і паэтам. Бо паэт мусіць быць шчырым і адкрытым для ўсіх людзей.

Я чытаў гэтыя напоўненыя смуткам вершы Эдуарда Акуліна. Але яны перамяжваліся з любоўнай лірыкай паэта, якую ён працягваў пісаць, і адыходзілі на другі план. А званчэй за ўсё гучалі песні паэта-барда. Песні пра Радзіму, пра каханне, але ніяк не пра смерць...

VI.

Багата вершаў у зборніку "Крыло анёла" прысвечаных каханню. Эдуард Акулін працягвае раскрываць рамантычныя і настальгічныя пачуцці, якія апаноўваюць лірычнага героя падчас кахання, што было характэрным і для ягоных юнацкіх вершаў. Каханне асацыюецца ў паэта з нечым чыстым і светлым, у ім пацалункі "ад Мілавіцы да святання", яго ахутвае "мяккі водар сініх бэзаў". Каханне ў Эдуарда Акуліна часта ідзе поруч з вясною, бо там "першаквецце кахання..."

Расставанне з каханнем выклікае ў паэта асацыяцыі з восенню і зімой:

Крыкну наўслед лету я:

- Даруй мне за ўсё, светлая!

(Міньён памяці,

с. 126/ 14-15)

Прыродныя з'явы дапамагаюць Эдуарду Акуліну выказаць настрой ягонай душы. Тады паэта ахінаюць пачуццё смутку і суму:

Мой смутак, нібы неспіханы
кастрычніцкі, помслівы дождж

(Смутак, с. 144)

Радасць і шчасце ў каханні хуткачечныя. Не паспявае лірычны герой атрымаць асалоду ад гэтага пачуцця, як яго апаноўваюць іншыя

хвалі перажыванняў. Каханне прыносіць паэту больш сумных і маркотных матываў у настроі. Адпаведна, гэтыя матывы дамінуюць і ў вершах паэта пра каханне.

Спектр разнастайных пачуццяў у вершах пра каханне вельмі шырокі. Гэта і сум, які паэт чытае ў вачах любімай. Каханне яшчэ жыве, але з'яўляюцца першыя прыкметы, якія гавораць пра будучае расстанне:

Гэта вусны даволі давалі,

гэта вочы світалі сумам.

(Паўднёвы ўспамін,

с.119/7-8)

Гэты сум, выкліканы ўспамінамі пра вочы каханай. *"Калі двое людзей глядзяць адзін на аднаго, то адное "я" стаіць насупраць другога "я"... Позірк чалавека прамаўляе", - так напіша ў філасофскай працы "Структура чалавечай асобы" Эдыта Штэйн. У вачах можна прачытаць тое, што не выказваюць словы. Вочы не мяняць, таму яны часта будуць вызначальным сімвалам у вобразнай сістэме паэта:*

Ты - мой сум.

Пасярод ночы ўспамінаю твае вочы.

(Вольны верш, с. 120)

Ізноў сумныя вочы жанчыны, як прыкмета расстання і здрады з'яўляюцца ў вершах Эдуарда Акуліна: *Жанчына з сумнымі вачыма, табе пасуе колер здрады...*

(Жанчына з сумнымі

вачыма, с. 168)

Каханне яшчэ жыве. Але незразумелыя і загадкавыя законы жыцця разлучаюць людзей і з'яўляюцца смуткам ад развітання з каханай: *Пакладзі мне далонь на вусны...*

Развіталы і безпрымусна.

(Міньён памяці, с. 126/1-2)

Больш душэўны не менш пакутлівы за фізічны боль, асабліва калі ён прынесены каханнем:

Майскі ранішні бэз -

фіялету разліў на паркане,

Быццам свежы парэз,

што раптоўна ў душы закрываюць...

(Бэз, с. 121/11-12)

Гэта і маркота ад пакінутасці і адзіноты. Туман у паэта ў прыродзе асацыюецца з маркотаю ў душы. А што можа быць больш маркотным за снежаньскі туман:

Туман у снежні -

варажба...

Ці насланне,

ці адзінота?

Ён першы снег не зневажаў.

Ён проста быў, як я, маркотны.

(Туман у снежні,

с. 127/1-6).

Маркота ўзнікае ў паэта і ад бязмежнага кахання:

Над безданню доверлівых вачэй

мая маркота ў белы строй

прыбраная,

мая каханая...

(Газэля, с. 159/11-13)

Ці самота ў аднайменным вершы "Самота", і нават адчай ад кахання ў вершы "Адчай". Такі склад душы паэта. Жывучы, ён думае пра смерць, кахаючы, ён перажывае непазбежную страту кахання.

Паэт перабраў шматлікія мі-

норныя таны і паўтаны, якія ўзнікаюць у чалавека ў закаханым стане ці пры расстанні з каханнем. Ён выявіў сябе пераўзыхідным майстрам у паказе ледзь заўважных і адчувальных зрухаў, якія выклікаюць прывід кахання ў чулай і безабароннай душы. Ён здолеў выказаць тое, у чым людзі вельмі часта не хочуць прызнавацца самім сабе, бо ўспаміны такога кшталту выклікаюць не толькі сум, але і боль. Але паэт не баіцца болю ад прамінулага кахання. Бо ў ім існуе значная, а то і лепшая частка чалавечага жыцця.

У любоўнай лірыцы Эдуарда Акуліна з'явіліся і новыя рысы. У ягоных вершах загучалі эратычныя матывы. Пасля юнацкіх рамантычных мараў і спатканняў прыходзіць спазнанне жарснага кахання ад сумеснай блізкасці мужчыны і жанчыны:

... ты мовіш сціхотна: - Вазьмі,

вазьмі маё цела, каханы,

і боль мой, і слёзы мае...

і сонца ўзаўвечна фантанам

рассыпаных кос па траве...

(Пазнанне, с. 147/4-8)

Паэт ў вершах адкрыта любіцца жаночым целам. Ён не бачыць у сваім захапленні нічога заганнага.

Эротыка гэтаксама спалучаецца ў Эдуарда Акуліна з рамантычнымі настроймі, з эстэтычным захапленнем характэрна.

Вобраз аголенай жанчыны ў вадзе - адзін з любімых вобразаў паэта. Эдуард Акулін параўноўвае жанчыну і з віяланчэллю, якая абрысамі нагадвае каханую жанчыну:

Па меры таго як памалу

з глыбі яна йшла на мелу,

я бачыў: ад футарала

вызвалалася віяланчэль.

(Жанчына, с. 117/1-4)

ці з русалкаю, якая аголенай плёскаецца ў вадзе:

У сціплым убранны Евіным

цябе сустракала возера...

(Сустрача, с. 122/3-4)

Эратычная карціна малюецца паэтам і на берэзе ракі. Гэта чыстая, цнатлівая эротыка. Прыгажосць жаночага цела ўзносіцца паэтам да ўзроўню эстэтычнага канону:

Сарамліва ў лютэра ракі

ты сама на сябе паглядзела...

І каса паслухмяна з рукі

вадаспадам ахутала цела.

(На берэзе, с. 169/1-4)

І нават пакой у кватэры можа пераўтварацца ў разгайданае мора:

Не вернецца назад Учора.

Дзе ложках - яхта. Хвалі - штормы...

(Трыялет, с. 172/5-6)

У каханай жанчыне паэт бачыць найдасканалейшае стварэнне:

Ад зайздрасці цямае сонца

перад мадоннай з Белай Русі.

(Мадонна, с. 118/3-4)

Безагляднае пакланенне жаночаму характэрнаму, захапленне цудам жанчыны робяць эратычныя вершы Эдуарда Акуліна праўдзівымі, нязмужанымі песнямі цялеснага кахання, якое з'яўляецца часткаю чалавечага жыцця. І калі Бог дазваляе і ўхваляе такое каханне, то ці ж вінаваты паэт, які натое яго ў вершаваныя радкі...

Працягвае Эдуард Акулін эксперыментваць з разнастайнымі вершаванымі формамі. І калі ў першых двух зборніках паэта сустракаюцца паэтычныя формы, вядомыя ў беларускай паэзіі яшчэ ад часоў Максіма Багдановіча, то ў "Крыле анёла" мы бачым пошук і працу паэта над вершаформамі, якія даволі рэдка ўжываліся ў айчыннай паэзіі ці не выкарыстоўваліся зусім. Так, у зборніку ёсць туюгі, чатырохрадковыя з трыма аманімічнымі ці каламбурнымі рыфмамі; віланэль, які складаецца з трохрадковай са скразнымі рыфмамі першай і трэцяй строфаў і з асобнай рыфмаю другіх строфаў; рытурнэль створаны з трохрадковай, дзе рыфмуюцца першы і трэці радкі строфаў, а першы радок уяўляе адно ці двух-складовае слова; элегія - верш з пачуццём суму і смутку; канцона - верш, складзены з шасцірадковых строфаў з рыфмаю *абавбе*; газэля - верш з шасцірадковых строфаў, дзе зарыфмаваныя два першыя і ўсе цотныя радкі строфаў.

Відавочна, што паэт ставіў перад сабой некалькі мэтай: удасканаліць сваё майстэрства вершаскладання, а таксама паказаць лексічнае багацце беларускай мовы, яе танічнасць, пластычнасць і мілагучнасць.

Праца з пэўнымі, створанымі за тысячагоддзі існавання і развіцця паэзіі, формамі вершаскладання мае глыбокі сэнс. Гэта - не бяздумная гульня ў перліны, як можа здацца на першы погляд. Адшліфаваны вершаваны канон - вяршыня мастацтва вершаскладання. Ён строгі, нязменны, як ліцейная форма, якая ўнармювае гарачыню паэтычнага слова і прымушае яго зіхацець загадзя прадуманымі ўзорамі, строгім арнамантам і загадзя пазначанымі гранямі. У застыласці і статычнасці формы адчуваюцца веліч, годнасць і прыгажосць.

У вызначаным чаргаванні рыфмаў, пэўнай колькасці радкоў, у цвёрдай канструкцыі строфаў закладзена архітэктоніка стагоддзяў. У разнамерным рытме вызначанай колькасці складоў чутнае цыклічнае чаргаванне прыродных з'яў: шоргат марскіх хваляў, узыход і заход сонца, нараджэнне і паміранне поўні.

Ужыванне класічных паэтычных формаў патрабуе ад паэта дасканалы ведання і адчування мовы. Чытаючы "Газэлю" ці "Асенні рытурнэль" Эдуарда Акуліна разумееш, што складаныя вершаформы не толькі не абмежавалі думку і пачуцці паэта, але, дзякуючы ім, яны заблішчалі і заіскрыліся словамі і радкамі, як аграненыя дьяменты:

І рэха вечаровае звачэй,

калі шапчу да зорак апантана я -

мая Каханая!

І смехам тваім поўніцца ручэй,

як ад мяне за далеч ты схаваная,

мая Каханая.

(Газэля, с. 159/14-19)

Не знікла за сто гадоў з часоў Максіма Багдановіча і праблема прэстыжнасці беларускай мовы. То там, то сям чуюцца галасы, што беларуская мова грубая, немілагучная, абмежаваная ў сваіх сэнсавых магчымасцях і лексічных рэсурсах. Добрымі лекамі ад гэтай хваробы з'яўляюцца вершы, якія наглядна паказваюць разнастайныя магчымасці беларускай мовы як інструменту маўлення.

Беларускія паэты - вяшчунны і захавальнікі Зніча беларускай мовы. Яны чарадзеяць на капішчы Мовы. Яны пакланяюцца ёй і ўзносяць вершы-малітвы. Яны гатовыя абараніць мову продкаў, і змагацца, і цярпець за яе. І Эдуард Акулін - адзін з найбольш адданных Мове вяшчуну-чарадзеяў.

(Працяг у наст. нум.)

Бацькоўская мова з ім назаўжды пра сябра, які дваццаць гадоў жыве там ... на Зямлі абетаванай

Начное тэлефанаванне разбіла сон, але ўсцешыла. Турбаваў сябар з Менска Васіль Агееў. Без прабачэння і непярэбных адступаў сказаў: "Сустрэў у аэрапорце Славу Шыфрана. З Ашдота. Заўтра ранкам едзе на магілу яго бацькоў пад Калінкавічы. І адразу да цябе ў Масто. Ён так пажадаў".

Увідавочкі зразумеў, што астатак ночы, як і наступная будучы бяссоннымі. Жаданай і прыемнай паўстала будучая сустрэча. Звёў мяне са Славаю болей за пятнаццаць гадоў таму назад усё той жа Васіль, сябар са студэнца. А яны пасябравалі ў васьмідзесятыя гады, калі працавалі на менскім гадзіннікавым заводзе. Напачатку 90-х Слава з братамі з'ехаў у Ізраіль, аднак бацькі засталіся тут. Пакуль яны былі жывыя, штогод Слава наведваў іх. Аднойчы, пад час сустрэчы з Васілём, ён пажадаў пабачыць Нёман. Так адбылося нашае знаёмства. З таго часу бачыліся кожны яго прыезд да бацькоў і на іх магілы. Потым паседзі нечакана спыніліся. Амаль дзесяць гадоў мы з Васілём жылі ў няведанні пра яго лёс.

Праехаўшы амаль трысячу кіламетраў па ўсіх абласцях Беларусі (акрамя Віцебскай), не глядзячы на шалёны вечер і дождж яны завіталі да мяне апоўначы. Пасля павітання Слава катэгарычна запатрабаваў: "Давай казаць па-беларуску". Надалей пайшла гутарка на чыста беларускай мове з украпленнямі палескага дыялекту. Пад час размовы я пытаў толькі ўдакладненні сказанага ім пра сваё жыццё ў гістарычнай радзіме. У яго выказваннях не было сістэмы. Казаў пра тое, што набалела, хвалявала, казаў аб сваім надзённым, буднім. Казаў пра тую краіну дзе жыве, але душою быў тут. І цвердзіла тое не толькі душою, але і сутнасцю сказанага. Ды адчувалася ў той гутарцы, што ён не толькі ведае нашу рэчаіснасць, але жадае нам чагосьці іншага.

Тое, што не паходжаннем, а душою ён - беларус, адчувалася ў выказваннях і мове. Чаго варта пачуць такое, як: "Навошта, сыноч, на цябе я ноч марнавала?" Гэта гаварыла маці, школьная настаўніца, калі ён шкодзіў. Не брудным мацюком, а іменна так. Або гэтак: "Нарадзіла б я кала, дык хоць свіння пачухалася б. І то толк быў бы". Слава пераказваў тое, але без якой крыўды. Было прыемна чуць выказванні, якія сведчылі аб еднаці нашай мовы, бо такое кажуць не толькі на Гомельшчыне, але і на Меншчыне: "Злы - раскусі крупляк". І не аднаго мацюка.

Аб жыхарстве:

- Там, каб стаць сталым жыхаром краіны трэба прыехаць туды ва ўзросце да трынаццаці гадоў. Гэта самае апошняе. І справа не толькі ў ве-

данні мовы, атрыманы працы, сацыяльных ільгот ды іншага. Тут у першую чаргу важны працэс навучання, а праз яго адбываецца звычайнае адаптацыя асобы да асяроддзя пражывання, да таго рэальнага свету, які ўяўлялі сабе заснавальнікі дзяржавы Ізраіль, новай, адроджанай болей, як праз трыццаць гадоў. Яно (цяперашняе асяроддзе) даволі разнастайнае, магчыма больш разнастайнае чым у нас. (Ён меў на ўвазе Беларусь.)

Аб складзе насельніцкаў:

-Так, я грамадзянін Ізраіля, але думаю катэгорыямі, закладзенымі ў маю галаву з маленства, закладзенымі тут. Усё, што адбываецца там, я мераю, як мая мама казала, на тутэйшы капыл. Скажам, тыя артадоксы. Нейкая каста. Магчыма, і мы такія, хто прыхае туды раней ды прыязджае разам. Іх супольнасць павялічваецца хутка. Справа не ў апараты і галаўным уборы. У сям'і - ад пяці да дзесяці дзяцей. Іх выдзяляе і іншае - адносіны да другіх грамадзян краіны. Як прыклад, на іх кухні дзве ракавіны. У адной яны мыюць мяса, у другой усе іншыя прадукты, і гэта датычыць усіх страў. На сабе зведаў іх стаўленне да неартадоксаў. Крама, у адну карзінку складваю мясныя вырабы, сыр, садавіну, гародніну. За мной ідзе жанчына-артадокс. Як толькі пабачыла такое, разварнулася і выйшла з крамы. А яшчэ неяк недарэчна бачыць ізраільцамі неграў - выхадцаў з Эфіопіі і Судана. Яны прынялі юдэйства, прытрымліваюцца яго канонаў, ад пераследу з'ехалі сюды. У маёй галаве не ўкладваецца іхняя сапраўднасць юдэя. Так, яны грамадзяне краіны і не больш таго. Вельмі шмат там не толькі сапраўдных беларусаў, але і ўкраінцаў, казахаў, узбекаў і іншых нацыянальнасцей былога Саюза, хто займаў сваіх сувязі з гэтай нацыяй, пабраўся шлюбом да з'ехаў сюды.

Аб працы, заробках і іншым:

- Пасля таго, як змянілася аргтэхніка (па прыездзе ў Ізраіль абслугоўваў звычайныя факсы), змяніў працу і месца жыхартва. З'ехаў з Ашдота ў горад непадалёку, зняў кватэру, уладкаваўся вартаўніком на стаянку аўтамабіляў. Як і тут, дзяжурства ў вартаўніцка-суткі. Дакументацыю вяду на іўрыш. Ідыш там мова незапатрабаваная, можна сказаць мёртва, і ёй карыстаюцца толькі выхадцы з Заходняй Еўропы і ў малой колькасці. Заробак 1500 даляраў. 400 даляраў аздаю за кватэру. Да выдаткаў падыхожу рацыянальна, наколькі жыву адзін. Садавіна і гародніна такога кошту, як і тут. Недарэчным падаецца вялікі кошт апельсінаў, аліўкаў, вінаград і інш. Плады там мно-

ства, растуць паўсюдна, а дарагія.

Жыву за пятнаццаць кіламетраў ад Міжземнага мора, але ніколі яго не бачыў за дзесяць гадоў. Не проста таму, што няма калі. Не цягне. А вось на Беларусь - іншая справа.

Што датычыць арміі - высокапрафесійная. Як салдацкая вывучка, так і тэхніка. Служаць як мужчыны, так і жанчыны. Мужчыны - 3 гады, жанчыны - 2. Кожны выконвае вайсковыя абавязкі, згодна з пэўным рэгламентам. Скажам, дачка знаёмага таксама ў войску. У яе выключна адзін абавязак - абслугоўванне шлема лётчыка; яго тэсціраванне перад і пасле палёту. Тэхніка на мяжы фантастыкі, як кажуць з наваротамі. Ад яго працы залежыць палёт. І тут не павінна быць нейкіх збоёў. Зараз і артадоксы служаць у войску. У свой час была праблема з нашэннем імі вайсковай формы. Цяпер гэта пытанне знята, але, калі яны атрымліваюць адпачынак і выходзяць за сцены казармы, то перапрабуюцца ў свой строй. У іншай вопратцы ў асяроддзі артадоксаў - гэта страшны ўчынак.

Што датычыць палестынцаў, то іншы раз меры перасцярогі перабольшваюць, неабходнае. Быў відавочцам выпадку, калі паліцэскі загадаў палестынцу раздзецца да гала і легчы на асфальт. У яго ўзнікла падазрэнне, што на ім пояс шахіда. На маю думку, каб не было палестынцаў і супроцьстаяння з імі, то неабходна было б такое выдуманне. Хаця б узяць той момант, што дзяржава мае вялікія даўгі і жыве за крэдыты. Іншым пастаянна атрымліваць крэдыты было б праблемным. А нам не. Канфлікт з арабамі і бяспека краіны прымушае крэдытараў заплюшчыць вочы на дзіркі ў бюджэце.

Яшчэ варта зазначыць, што кібуцы (ізраільскія калгасы) ужо не такія, як раней. Акрамя сельгасработ там пашыраецца сфера разнастайных паслуг, асабліва рамонт аўтамабіляў.

Сацыяльныя гарантыі, як усюды, маюць пэўныя плюсы і мінусы. Сярод станоўчага такі выпадак. Сустрэкаю знаёмага інваліда. Ездзіць на новай машыне. Не супер, але з наваротамі. Пытаю, дзе грошы ўзяў. Аказваецца сацорганы выдаткоўваюць сродкі на аўтамабіль на пэўны тэрмін. Ад'ездзіў яго і можа прадаць. Калі не прадасі, грошы на новую машыну не дадуць. Ён прадаў старую, далажыў іх да дзяржаўных выдаткаванняў ды набыў модную.

Гэта толькі часта гутаркі даўжыню ў ноч. Большая яе частка - настальгія па дзяцінстве, маладосці і жыцці ў Беларусі.

Мы рассталіся ранкам, калі скончылася навальніца і ўзышло яркае сонца. Яно было прадвеснікам будучай сустрэчы.

Язэп ПАЛУБЯТКА.

Непрытулены - прытулены паэт

(Да 100 - годдзя Валянціна Таўлая: 8.02.1914 - 27.04.1947 г.)

Пачнем з найболей кідкага, не глядзячы што ў Баранавічах ёсць краязнаўчы музей, цэнтральная бібліятэка імя В. Таўлая, дасюль не вядома, дзе і ў якім месцы, у якім доме горада нарадзіўся будучы паэт-дэмакрат, літаратуразнавец, краязнавец, музейшчык, журналіст, падпольшчык, антыфашыст, партызан Валянцін Паўлавіч Таўлай!

Яшчэ горшы лёс з яго братам Аляксандрам, які загінуў недзе пад Сталінградам, але ў якую "Памяць" (гістарычна-дакументальныя хронікі гарадоў і раёнаў Беларусі) ён занесены - не вядома, як тут не адзначыць глухату, слепату і абыякавасць некаторых старшын камісій гэтых хронік. І гэта напярэдадні 70-годдзя вызвалення роднай Беларусі!

Не вядома кім ці то знішчана, ці то страчана ў г.п. Зэльва магіла маці Валянціна і Аляксандра Таўлаяў, Марыі Антонаўны (паходжаннем з Жыгімунтаў. "Маці пахавана ў мястэчку Зэльва, на самай гары, тут - жа ля царквы, адабранай праз нейкі час пад касцёл", - з адных успамінаў. Як мне гаварыў паэт Анатоль Жыгімунтаў. У сваёй кватэры, у 1950 г. са свайго Слоніма ён наведваў магілу маці паэта-сябра і даглядаў яе, прыбіраў...)

У невядомасці краіна, дзе знаходзіцца кастачкі бацькі паэта Павла Дзямянавіча, другой маці паэта Сцепаніды Паўлаўны Дарашэвіч (бо ўсе ведалі і адзначалі гэтую мачаху, як родную маці і Валянціна, і Аляксандра Таўлаяў).

У Баранавічах вуліца Таўлая і завулкі яго імя ў непрыглядным стане, шылды на гэтым транспартным праемежку не на яго роднай мове...

Няма дасюль і помніка ў Баранавічах В. Таўлаю, як і актыўна супраціўляецца ўлада горада, каб СШ № 4 прысвоіць імя паэта, у гэтай вучэльні па-

дзвіжніца - настаўніца стварыла зіхатліва - навучальны музей, прысвечаны В. Таўлаю, які мае званне народнага. Адзначым пры гэтым, што Алена Пятроўна Яхант найболей стварыла яго на свае ўласныя сродкі. Некалькі гадоў таму гэтая энтузіястка ціха адышла з блага свету. А ўвосень гэтага года якраз споўніцца 75 гадоў, як яна нарадзілася!

Не выдадзены дасюль Поўны збор твораў В. Таўлая. І гэта пра тым, што ў Баранавічах маецца дзяржаўны ўніверсітэт.

Як і шмат чаго іншага няма ў горадзе ля ракі Мышанка, як і тое, што шмат гадоў таму была скрадзена з будынка гарадской цэнтральнай бібліятэкі мемарыяльная дошка Таўлая (мастак У.П. Рамейка; медзь, чаканка), а ў г. Слоніме у адной з навучальных устаноў падмянілі музей імя В. Таўлая іншай назвай.

Валянцін Таўлай у вершы "Таварышу маёй вясны" пісаў:

Будзе песня звінец жаўруком, пралятаючы далеч,

Да цябе далічыць - ты хоць раз сірату прытулі... Цёплай, себіцкай жменей мя шчыра жыццё раскідалі, Каб вясна расцвіла для людзей і на гэтай пакутнай зямлі.

І ўсё-такі падсалодзім юбілей В. Таўлай, прытулім яго да нашых грудзей. На мае запыты з Баранавіцкага гарадскога выканкама і яго аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі паступіла некалькі адказаў.

Так, у гарадской цэнтральнай бібліятэцы імя В. Таўлая будзе зроблены выставачны комплекс "Шляхам паэта", раздзел на вэб-сайце ЦБС "Рамаз з Валянцінам Таўлаем", апытанне на вэб-сайце "Валянцін Таўлай і наш горад", буклет "Шчодры і сэрцам, і талентам",

конкурс дэкламатараў вершаў паэта "І слова стане гаварыць...", краязнаўчы ўрок "Быць патрыётам Радзімы сваёй", будзе выдадзены бібліяграфічны спіс літаратуры, праведзены юбілейны вечар-партрэт і шмат чаго іншага.

Як адзначана ў адным з пунктаў адказаў: "Фондавая матэрыяль краязнаўчага музея будучы выкарыстаны для арганізацыі сумеснага праекту Баранавіцкага і Лідскага краязнаўчых музеяў, прысвечанага юбілею В.П. Таўлая ў Лідзе".

Запланаваны вялікія мерапрыемствы ў гонар паэта аддзела адукацыі, спорту і турызму; будучы запрошаны родныя В. Таўлая, вядомыя паэты і вучоныя. Белпоштай прадугледжаны выпуск маркаванага канверта да 100-годдзя В. Таўлая - паэта, дзеяча нацыянальна-вызвольнага руху Заходняй Беларусі.

Для цікаўных мы толькі абазначым некаторыя беларускія, летувіскія і польскія мясціны, дзе жыў, дзейнічаў, ствараў альбо знаходзіўся ў турмах 5 разоў (слонімскай, гарадзенскай, віленскай, ізноў гарадзенскай, лідскай) паэт-змагар-пакутнік В. Таўлай, Баранавічы, Лунінец, Зэльва, Ліда, Рудаўка, Вялікая Кракотка, Слонім, Вільня, Азярніца, Рэчыца, Менск, Варшава, Залесе, Маладзечна, Гародня, Воўкавічы, Наваградак...

Пахаваны паэт у Менску на Вайсковых могілках. Першы яго паэтычны зборнік пабачыў свет праз некалькі месяцаў пасля яго смерці. Творы В. Таўлая перакладзены на англійскую, армянскую, венгерскую, грузінскую, летувіскую, малдаўскую, польскую, рускую, украінскую, французскую мовы...

Міхась Угрынскі,
г. Баранавічы.

Слуцкія паясы і грошы

21 лістапада 2013 года Нацыянальны банк выпусціў манеты двух наміналаў: срэбную 20 Вт (33,62 г) і медна-нікелевую 1 Вт (19,5 г). Выявы на іх аднолькавыя, прысвечаныя слупкім паясам. На рэверсе гэта стылізаваная выява вокладкі каталогу з тэкстам: "Каталёг выстаўкі слупкіх паясоў Беларускага дзяржаўнага музея. Красавік 1927 г. Г. Менск".

Сайт Нацыянальнага банка паведамляе, што на рэверсе манеты таксама выяўлены фрагмент пояса з калекцыі Івана Луцкевіча, які быў паказаны Максіму Багдановічу, пасля чаго ён напісаў верш "Слуцкія ткачыкі".

На аверсе, як паведамляе Нацыянальны банк, адлюстраваны ўзор двухбаковага пояса, які выраблены на Слуц-

кай мануфактуры і знаходзіцца ў калекцыі Літаратурнага музея Максіма Багдановіча.

Яшчэ адна пара манетаў серыі "Слуцкія паясы" мае на рэверсе надпісы беларускаю лацінкаю - SLUCK, лацінскаю моваю - IOANNES MADZARSKI ME FECIT SLUCIAE, старабеларускаю кірыліцаю - ЛЕО МАЖАРСКИИ ВЪ ГРДЬ СЛУЦКЪ. Усе ўзятыя з тканых пазнакаў на паясах.

Аўтар абедзвюх манет С. Някрасава. Манеты бітыя на Віленскай мынцы.

Як адзначыў Вінцук Вячорка, надпіс класічным правапісам і беларуская назва Менск упершыню з'явіліся на беларускіх грашах. Адноўленая таксама традыцыя выкарыстоўваць на беларускіх грашах беларускую лацінку і лаціну.

Яго лялькі размаўлялі па-беларуску

Да 60-х угодкаў з дня народзінаў Юркевіча Сяргея Фёдаравіча (21.01.1954-19.08.2002)

60 гадоў назад 21 студзеня 1954 года ў сям'і Юркевіча Фёдара Ігнатавіча і Марыі Іванаўны з сям'і Бабровічаў у вёсцы Ілава Мядзельскага раёна нарадзіўся хлопчык Сяргей, які стаў вядомым дзеячам, карыфеем беларускага тэатральнага мастацтва і беларускай культуры, сапраўдным майстрам, рэжысёрам лялечных тэатраў, выдатным вучоным, кандыдатам мастацтвазнаўства, заснавальнікам двух лялечных тэатраў на Беларусі.

Яго цёця Фаіна Веня-дзіктаўна Бабровіч ўспамінае: - З самага дзяцінства хлопчык вельмі захапляўся лялькамі, сам іх майстраваў і разыгрываў розныя ролі. Будучы яшчэ дашкольнікам, Сяргей прыязджаў у госці да бабулі Ганны Лук'янаўны на хутар Слабаду Мядзельскага раёна. Тады да яго прыходзілі дзеці з суседніх засценкаў гуляць у лялькі. Калі хадзіў у ся-

рэднія класы з пап'е-машэ вырабляў пальцавыя лялькі казачных герояў, размалёўваў іх і з сябрукамі ладзіў амаатарскія паказы. Сюжэты ў асноўным чэрпаў з беларускіх народных казак, якія чуў ад бабулі. Калі бабулін рэпертуар закончыўся, арганізаваў дзіцячую грамадскую бібліятэку для чаго падгаварыў вяскоўцаў дзяцей, каб папрыносілі з дому свае кніжачкі з казкамі ў кватэру яго дзеда Бабровіча Івана Іванавіча, а потым па чарзе карысталіся ёю - чыталі казкі, бо каб зрабіць пастаноўку казкі лялечнага павінны ведаць яе змест

- Прымала ўдзел у гэтых забавах і я, - прыгадвае яго сястра Ларыса Фёдаравіч. Памятаю, як забаўны коцік на пальцы Сяргея варушыў галоўкай, будзючы пеўніка: "Пятушок, пятушок, чырвоны грабушок, чаму рана не ўстаеш, чаму курак не завеш?" Музыкальнае суправаджэнне для многіх пастацовак

выконваў на баяне наш дваюрадны брат Аляксандар Бабровіч

Майстэрствам хлопчыка цікавіліся і захапляліся дарослыя, прарочылі яму лёс артыста.

У 60-я гады мінулага стагоддзя, сям'я Юркевічаў пераехала з Ілава ў Маладзечна, дзе бацька пачаў працаваць будаўніком-аздабляльнікам. У школе хлопчык вучыўся вельмі старанна, пісаў вершы і працягваў займацца лялечнай справай. У Маладзечне прайшлі школьныя і юнацкія гады будучага рэжысёра. Пасля дзесяцігодкі падаў дакументы ў прэстыжны Ленінградскі дзяржаўны інстытут тэатра, музыкі і кінематаграфіі імя Н. Чаркасава (зараз Санкт-Пецярбургская акадэмія тэатральнага мастацтва) на факультэт рэжысуры, але дакументы не прынялі, бо юнаку не споўнілася 18 гадоў. Адслужыўшы тэрміновую службу ў арміі ад свайго намеру не адмовіўся: у 1975 годзе Юркевіч Сяргей Фёдаравіч зноў падаў заяву ў гэты ж інстытут і паспяхова здаў уступныя экзамены. Выпадка выключны для Беларусі, бо ў гэтай навучальнай установе конкурсе для абітурыентаў складала каля 300 чалавек на месца. Гэты факт сведчыць пра настойлівасць у дасягненні мэты і выдатныя здольнасці юнака. У час вучобы яго настаўнікамі былі знакамітыя майстры лялечнай сцэны Міхаіл Каралёў, Сяргей Абрацоў. У розныя гады тут вучыліся Аліса Фрэйндліх, Алег Басілашвілі, Міхаіл Баярскі. На адным курсе з Сяргеем займаўся будучы знакаміты актёр тэатра і кіно Ігар Скіяр.

У 1980 годзе Сяргей Фёдаравіч закончыў інстытут па спецыяльнасці рэжысёра тэатра лялек. У гэтым жа годзе Міністэрства культуры БССР даручыла Сяргею Фёдаравічу заснаваць тэатр лялек у горадзе Гародні. З пастаўленай задачай Сяргей Юркевіч паспяхова справіўся і на працягу сямі гадоў з'яўляўся дырэктарам і галоўным рэжысёрам заснаванага ім Гарадзенскага абласнога тэатра лялек. У рэпертуары тэатра мелася шмат пастацовак для дзяцей, моладзі, дарослага гледача, якія задавальнялі самы вытанчаны густ. У спектаклях шырока выкарыстоўваўся ўвесь арсенал розных сродкаў сучаснага тэатра лялек: розныя сістэмы лялек, маскі, рухомыя дэталі касцюмаў і дэкарацыі, работа актёраў у драматычным плане.

Выдатны аркестравы ансамбль, цудоўная і зграбная сцэнаграфія, сучасная канцэптуальная рэжысура, глыбокія гуманістычныя і філасофскія спектаклі зрабілі Гарадзенскі тэатр лялек адным з найцікавейшых тэатраў Беларусі і за межамі.

У 1987 годзе Сяргея Фёдаравіча прызначылі галоўным рэжысёрам Берасцейскага абласнога тэатра лялек, дзе ён таксама шырока раскруціў свой велізарны творчы патэнцыял.

Але Сяргея Фёдаравіча цягнула ў горад дзяцінства-Маладзечна. У 1990 годзе яго мара збылася: яму даручылі заснаваць другі ў сваім жыцці тэатр - Менскі абласны тэатр лялек "Батлейка" ў горадзе Маладзечна. Тут ён працаваў мастацкім кіраўніком і рэжысёрам-пастаноўшчыкам. Яго намеснікам і папалечнікам быў знакаміты драматург і літаратуразнавец Пятро Васючэнка, які атрымаў пасаду загадчыка літаратурнай часткі новага калектыву. У 1995 годзе на базе Беларускага таварыства інвалідаў заснаваў Юркевіч С.Ф. і трэці, недзяржаўны, тэатр лялек "Кураж". У 1997 годзе Сяргей Фёдаравіч быў прыняты ў шэрагі Беларускага саюза літаратурна-мастацкіх крытыкаў і пачаў выступаць з рэцэнзіямі ў часопісах "Мастацтва", альманахах "Веснік БелДППК", "Весткі Беларускай акадэміі мастацтваў", штогодніках "Голас Радзімы", "Культура", "ЛіМ", а таксама на беларускім радыё.

Творчыя здабыткі

За сваё творчае жыццё Сяргей Фёдаравіч здзейсніў каля 40 пастацовак для дзяцей і дарослых у лялечных тэатрах Гародні, Берасця, Маладзечна, Менска. Сярод іх: у Гарадзенскім тэатры - "Людвіг і Тута" В. Богача і С. Хрыстоўскага, (1881), "Сіндбад-Мараход" Ю. Фрыдмана і В. Шульжыка (1981), "Аперацыя "Ласы кавалачак" Х. Рамо (1982), "Запалачка-невялічка" Р. Сцяфанова (1983), "Насарог і Жырафа" (1983) Х. Гюнтара, "Балада пра белую вішню" С. Клімковіча (1984), "Прывітанне малпачы" Г. Остара (1984), "Васіліса Прыгожая" К. Чарняк (1985), "Песня пра герояў" В. Корнева (1986); у Берасцейскім тэатры - "Беласнежка і сем гномаў" Л. Усцінава і А. Табакова, "Кот у ботах" Г. Уладчынай (1986), "Дзень нараджэння ката Леапольда" А. Хайта (1987), "Гарыгада" (аўтар Юркевіч)

Юркевіч Сяргей Фёдаравіч

паводле Н. Тулуपाвай (1988), "Забыць Герастрата!" Р. Горына (1989); у тэатры "Батлейка" (Маладзечна) - "Зяец варыць піва" С. Кавалёва, "Чароўны камень" В. Лукшы (1993), "Мая Іліяда" (аўтар Юркевіч) паводле паэтычных твораў У. Караткевіча...

Адначасова з Юркевічам С. Ф. працаваў галоўным мастаком выпускнік Ленінградскага вышэйшага мастацка-прамысловага вучылішча імя В. Мухінай Леанід Міхайлавіч Быкаў (1927-2004). Гэты вельмі таленавіты мастак аформіў больш за 100 спектакляў. Лялькі, створаныя яго рукамі, ігралі ў дзесятках спектакляў сярод якіх "Сцяпан вялікі пан", "Папялушка", "Сіндбад-мараход", "Неверагодны ілюзіён", "Канёк-гарбунок", "Доктар Айбаліт". Да гэтай пары ідзе створаны ім у 1984 годзе спектакль "Васіліса Прыгожая", "Неверагодны ілюзіён". Юркевіч Сяргей разам з Леанідам Быкавым напісалі кнігу-дапаможнік для амаатарскіх тэатраў лялек "Чароўны свет тэатра лялек", дзе цікава апісалі асаблівасці лялечнага тэатра. Напісаная імі кніга і зараз карыстаецца вялікім пошывам.

З 1996 года Сяргей Фёдаравіч з'яўляўся навуковым

супрацоўнікам Беларускага дзяржаўнага інстытута праблем культуры. За перыяд работы ў БелДППК С.Ф. Юркевіч стварыў шмат публікацый па праблемах лялечнага тэатра, друкаваўся ў часопісе "Мастацтва", штогодніку "Культура", прымаў удзел у навуковых канферэнцыях. Ён з'яўляўся актыўным ўдзельнікам грамадска-культурнага жыцця Беларусі, супрацоўнічаў з беларускімі драматургамі А. Туравай, С. Кавалёвым, І. Сідарук, П. Васючэнкам, бардам В. Шалкевічам, актёрам лялечнага тэатра У. Уласавым, У. Грамовічам, А. Івановай, рэжысёрам А. Жугждам, А. Ляляўскім, У. Матросам, М. Андрэевым, беларускімі кампазітарамі і сцэнаграфамі, з'яўляўся лаўрэатам 1-га рэспубліканскага конкурсу творчай моладзі. Быў жанаты з Марынай Ягравай, якая падарыла яму сына Дзяніса.

Памёр Сяргей Фёдаравіч Юркевіч 19 жніўня 2002 года, пахаваны на Паўночных могілках каля сталіцы.

Мядзельчане ганарца сваім таленавітым земляком, які зрабіў значны ўнёсак у нацыянальную беларускую культуру.

Ясь Драўніцкі.

У школьныя гады

Юркевіч С.Ф. у войску

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрась Бабіч, Юля Бажок, Марыя Баравік, Вінцук Вячорка, Юрась Каласоўскі, Леакадзія Мілаш, Максім Новік, Язэп Палубятка, Аляксей Пяткевіч, Уладзімір Содаль, Станіслаў Суднік, Павел Сцяцко, Алег Трусаў.

<http://nashaslova.mns.by/> <http://pawet.net/>
<http://kamunikat.org/> <http://tbn-mova.by/>

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.
Газета падпісана да друку 20.01.2014 г. у 10.00. Замова № 4.
Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 2000 асобнікаў.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес. - 5600 руб., 3 мес. - 16800 руб.
Кошт у розніцу: па дамоўленасці.

Заснавальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб рэгістрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даліна.

Адрас для поштовых адпраўленняў:
231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslova@tut.by